

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN **953**

M. te Velde

Echtscheiding en
kerkelijk beleid

MEDITATIEF **957**

J.J. Dronkers

Uitzicht

WANDELEN MET GOD **958**

A. de Ruiter

Dorst hebben
moet je leren

ACHTERGRONDEN **960**

C. Trimp

Plurale gemeente:
kerk zonder leer

KUNST **965**

J.M. de Jong

Kunst rondom de dood

GEMEENTE IN OPBOUW **968**

Ph. Troost

Gaven testen

en verder...

Boekbespreking
Meegelezen
Uit de kerken

KERKELIJK LEVEN / M. te Velde

ECHTSCHIEDING EN KERKELIJK BELEID

We krijgen in de kerk de laatste jaren veel met echtscheiding te maken. Verdrietig is dat! Kerkeraden moeten in zulke zaken wijs beleid voeren. Dat levert problemen op. Soms wordt eenzelfde geval door twee kerkeraden verschillend beoordeeld. Ervaren in de praktijk noodzaken de kerken tot bezinning hierover. Een belangrijke bijdrage in de bezinning is het rapport van het deputaatschap 'echtscheidingszaken' aan de generale synode van Berkel en Rodenrijs 79%. Vorige week gaf ik er een samenvatting van. Nu vervolgens de vraag: komen de kerken verder met wat in het rapport betoogd wordt?

Kunnen de kaken verder?

De deputaten echtscheidingszaken stellen in kort bestek veel aan de orde. Ze draaien niet om de moeilijk-

heden heen, maar ze noemen man en paard. Over allerlei aspecten en situaties geven ze kort en krachtig hun mening. Hun betoog is principieel en praktisch op veel punten

overtuigend. Dat alles is zeer te **waarderen**. Tegelijk houd je als lezer toch nog wel wat vragen over. Vooral als je denkt aan het werk in de kerkera- den. Die zaten met bepaalde proble- **men**. Ze beoordeelden sommige si- tuaties heel verschillend. De com- municatie tussen kerkeraden **was** wel eens onvoldoende. Soms **waren** er zelfs fricties. In het- zelfde 'geval' was soms de kerke- raad van **zuster** X. nog bezig te wer- ken aan herstel van het huwelijk, **terwijl** de kerkeraad **van** de inmid- dels verhuisde broeder X. al bezig **was** een aanstaand nieuw huwelijk te begeleiden. Liggen de voornaamste antwoor- den **en** oplossingen en afspraken nu

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGEREDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. A.L.Th. DE BRUUNE, DRS. B. LUITEN,
PROF. DR. G.J. DE RUIJTER,
DS. A. DE SNOO.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. G.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265
AG Kampen, Tel. (05202) 31201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kam-
pen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (01100) 15591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; j 46,25 per halfjaar; studen-
ten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland:
f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan,
maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee
maanden voor het verstrijken van de beta-
lingstermijn (opzegging van jaarabonnement
vóór 1 november, van een halfjaarabonne-
ment vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij
de Stichting Bralectah. Tel. (05210) 15946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,84 per mm. Contracttarief op aan-
vraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de
uitgever is het niet toegestaan artikelen uit
dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

op tafel? Vinden de kerken hier dat-
gene waarom ze hadden gevraagd?
Welke besluiten **gaan** er op dit rap-
port gebouwd worden? En komen
de kerken daar **structureel** verder
mee in de problemen waar ze tegen
aanliepen?

Eerlijk gezegd mis ik nog wel een
paar dingen. En ik heb een paar in-
houdelijke vragen over het betoog
van de deputaten. In twee artikelen
wil ik daar nader op ingaan.

Knelpunten inventariseren

Het viel me op, dat het rapport een
betoog geeft, dat meer ethisch dan
kerkrechtelijk is getoonzet. Nu is
de ethische **bezinning** aan de hand
van de Schrift natuurlijk onmis-
baar. Maar de opdracht van de sy-
node was m.i. toch meer gericht op
de praktijk van het handelen **van**
kerkeraden.

Sommige opdrachten van de sy-
node kregen in het werk **van** de de-
putaten niet zo veel aandacht als je
zou verwachten. Er moesten **knel-**
punten worden geïnventariseerd in
de communicatie tussen kerkerade-
den over de gevolgen **van** een echt-
scheiding. Dat was de **eerste** op-
dracht van de synode. Dus vast
geen bijzaak, eerder **bedoeld** als op-
stap naar de rest!

Toch vind je de knelpunten in het
rapport niet alleen niet op basis van
onderzoek geïnventariseerd, **maar**
zelfs nergens in een paragraaf op
een rijtje **gezet**. De deputaten von-
den het te tijdrovend en te weinig
nuttig om per circulaire bij **alle ker-**
keraden navraag te doen naar de
knelpunten. Ze zijn in plaats daar-
van afgegaan op de bij hen al aan-
wezige **kennis** en ervaring.

Hun argumentatie overtuigt mij
niet. Ik denk dat het juist heel goed
was geweest, als op dit punt de pro-
blematiek eens precies in kaart **was**
gebracht. Zo breed en moeilijk was
dat nu **ook weer** niet. Werken met
een praktijk-inventarisatie heeft al-
tijd het voordeel, dat je een helder
beeld krijgt van de situatie. In je ad-
viezen kun je dan de kerken maxi-
maal van dienst zijn.

Eerdere synodebesluiten

De deputaten hadden opdracht (als
tweede punt) om na te gaan, of er
aanvulling **en/of** aanpassing nodig
was van bestaande synodebesluiten
rond echtscheiding. Ook die **kwes-**
tie wordt in het rapport niet syste-
matisch besproken.

Op één belangrijk punt wordt wel
meer helderheid **geboden**, namelijk
als het gaat over kwaadwillige ver-
lating als tweede 'bijbelse echt-
scheidingsgrond'. De conclusie is
(in de lijn van de generale synode
van 1933), dat een kerkeraad over
hertrouw na kwaadwillige verlating
wel **kritisch** en waarschuwend
spreken mag, maar dat hij het van
de betrokkenen en andere kerkerade-
den aanvaarden **moet**, als ze in de-
zen anders denken en handelen. Dit
gedeelte **van** het rapport is zeker
van **belang** als bouwsteen voor het
kerkeraadbeleid.

Maar er liggen verder nog uitvoeri-
ge uitspraken van de generale sy-
node van Utrecht 1923. Die zijn
vrij algemeen bekend en worden re-
gelmatig geraadpleegd, omdat ze
in de losbladige kerkorde-editie
van ds. H. Bouma zijn opgenomen.
Wat vinden de deputaten van die
uitspraken? Moeten die onverkort
gehandhaafd blijven?

Het viel me op, dat de besluiten
van 1923 in het rapport nergens let-
terlijk worden weergegeven **en/of**
van commentaar voorzien. Toch
staan er verschillende dingen in die
direct het betoog van de deputaten
raken. Ik **noem** drie punten.

1. Wanneer de overheid in haar
echtscheidingsrecht geheel met de
christelijke grondslagen van het hu-
welijk zou breken, kan de kerk uit
gehoorzaamheid aan Gods Woord
genoodzaakt worden om dit echt-
scheidingsrecht voor haar **terrein**
niet meer te erkennen.

Dat spraken de **Gereformeerde** Ker-
ken uit in 1923, in **een** tijd dat we
nog een **gereformeerde** minister-
president als **Colijn** konden heb-
ben. Is in 1995 misschien de tijd
aangebroken die destijds voorzien
werd? Moeten de kerken **dan** nu

niet publiek uitspreken, dát ze het bestaande echtscheidingsrecht 'voor haar terrein' niet meer erkennen? Maar wat heeft dat voor consequenties?

2. In 1923 is uitgesproken: 'dat, wanneer na zulk een volgens de kerk ongeoorloofde echtscheiding, de overheid een nieuw huwelijk toestaat, de kerk zulk een huwelijk als een zondige daad heeft te veroordelen en daartoe op geen enkele wijze haar medewerking heeft te verlenen'.

Moet dit onverkort blijven gelden? Diverse zinsneden in het rapport kloppen hier helemaal niet mee. Ze geven allerlei nuanceringen en uitzonderingen en komen daarmee als ik het goed zie tot een andere beleidslijn. Wat gaat er nu vanaf 1996 gelden?

3. In 1923 is over de terugkeer tot de kerk met berouw en schuldbelijdenis het volgende uitgesproken: 'dat er alleen dan reden zou wezen voor de kerk om aan de oprechtheid van zulk een berouw te twijfelen, wanneer dezelfde zonde van lichtvaardige echtscheiding en hertrouw daarna herhaald werd'.

Zijn we het daar mee eens? Is het echt zo, dat je berouw altijd als echt moet aanvaarden, tenzij iemand nóg eens weer gaat scheiden en hertrouwen? Dat lijkt me nog al apocrief! Er zijn heus wel andere dingen waaraan je de echtheid van het berouw kunt toetsen. Maar blijft deze uitspraak ook na 1996 gelden?

Concept-besluit?

In afwijking van de generaal-synodale regelingen hebben de deputaten voor echtscheidingszaken geen concept-besluittekst aan hun rapport toegevoegd. Daardoor blijft het onduidelijk, wat naar hun mening de aanstaande synode nu eigenlijk in deze materie moet gaan besluiten en uitspreken.

Uit de laatste bladzijde van het rapport blijkt wel het volgende:

– De kerken kunnen verder in het spoor van de vroegere synodebesluiten; alleen kan een overwe-

ging van de synode van 1969-1970 in een bepaalde appèlzaak (nl. dat er maar één echtscheidingsgrond zou zijn) niet als geldig besluit en kerkrecht fungeren.

– Deputaten geven huns inziens in hun rapport enige richtlijnen die voor afspraken inzake besluitvorming van kerkeraden over echtscheiding en hertrouw van belang kunnen zijn.

De vraag is dan: wat geldt er nu?

'In het spoor van' is wel wat vaag geformuleerd. Blijven de uitspraken en richtlijnen van 1923 onverkort van kracht? En op welke punten worden ze gecorrigeerd of komen er oordelen uit het rapport voor in de plaats?

Voor het werk in de kerkeraden dient hier wel helderheid in te komen. Een rapport heeft immers niet de status van een synodebesluit. Terwijl er in het rapport wel allerlei uitspraken worden gedaan, die door belanghebbende lezers als uitgangspunt voor beleid of als beroepsinstantie kunnen worden gehanteerd. De komende synode moet hier klaarheid scheppen.

Het centrum: schuld en verzoening

Tot nu toe ging het voornamelijk over de methodische kant van de zaak. Ik zou graag ook willen ingaan op de materiële kant, op de beoordeling van echtscheidings-situaties en de adviezen voor kerkerads-beleid.

Het moet me van het hart, dat ik in het rapport de elementen van schuld en verzoening, van berouw en bekering wel wat weinig hoor doorklinken. Het is allemaal heel zakelijk en 'beredeneerd'. Het gaat mij wat te veel op de manier van 'wat mag en wat mag niet?'

Onderwerp van het rapport is: hoe moet de kerk in de praktijk reageren op allerlei 'gevallen' (lelijk woord!) van echtscheiding?

En vooral: hoe kun je dat als kerken zo eensgezind mogelijk doen?

Dan zijn er allerlei toepassingen en

concretiseringen nodig. Je ontkomt er eenvoudig niet aan om te beoordelen, wanneer iemand wel en niet afgehouden wordt van het avondmaal. Of een aantekening in zijn/haar attestatie krijgt. Of wel of niet vrij is om opnieuw te trouwen. Je moet dat niet in het vage laten. Dat is in het rapport zeer te waarderen: het maakt de dingen concreet. Maar dan moeten al die 'spaken' van de toepassing wel draaien om de ene 'as' van de verzoening. Ons spreken over wat moet/mag en wat niet moet/mag zal z'n centrum moeten hebben in de geestelijke kernvraag: hoe sta jij, hoe staan jullie met je gebroken huwelijk voor God?

In dat opzicht mis ik nogal iets in het rapport. Het geeft een beknopt en helder exposé over de Schriftuurlijke echtscheidingsgronden. Het spreekt daar ook stellige woorden over. We mogen niet tornen aan wat de Schrift zegt, aldus de deputaten.

Maar vervolgens gaat het rapport eigenlijk gelijk over in een bespreking van *wat mag en wat niet mag, wat kan en niet kan*, aan de hand van allerlei praktijk-situaties. Er wordt mij te weinig diepgaand over de beslissende wissel gesproken. Die wissel is toch, dat mensen met hun gebroken huwelijk altijd eerst voor Gods aangezicht komen te staan. Voor het aangezicht van Hem die niet wil dat de mens scheidt wat God heeft samengevoegd. *Hij wil het niet!* Bij elke echtscheiding blijft dat de eerste en existentiële boodschap.

Dan moeten we niet te gauw over die wissel heenglijden en vragen, wat er allemaal *mag* op het punt van scheiding en hertrouw. De eerste vraag moet zijn: heb ik hier schuld? En zo ja, hoe krijg ik daarover verzoening? En hoe kan ik zo goed mogelijk aan herstel werken? En hoe handel ik in de toekomst het meest in overeenstemming met Gods wil inzake mijn stukgelopen huwelijk en de trouw die God daarin vroeg?

Nu zullen er zeker complexe geval-

len zijn, waarin je zo maar niet kunt zeggen, of iemand schuldig is of niet. De deputaten leggen daar m.i. een wat onvenredige nadruk op. Maar in het leeuwendeel van de situaties gaat het toch om een duidelijk aanwijsbaar kwaad: een broeder, die op een meisje van de zaak of op een vrouw uit de gemeente verliefd is geraakt en zijn eigen vrouw en kinderen van de ene dag op de andere in de steek laat. Of een zuster die in vervolg op een buurtfeestje bevriend raakt met een sympathieke man, na korte of langere tijd met hem in bed belandt, tenslotte haar eigen man vaarwel zegt en bij de nieuwe vriend intrekt.

Dan is het voorlopig helemaal niet op zijn plaats om te praten over de vraag of zo iemand *altijd* moet worden afgesneden. En ook niet, of zo iemand *eventueel* nog eens mag hertrouwen. Het moet niet gaan op de manier van: 'wat mag en wat mag niet?' Hoofdstuk één is: hoe kom je tot berouw en tot schuldbelijdenis? Hoe krijg je verzoening over dat vreselijke wat er gebeurd is? Hoe kom je weer met God en je naaste in het reine? En hoe leef je vervolgens zo dicht mogelijk bij God?

Dat hoofdstuk één is het belangrijkste en het langste. En daarna komt er figuurlijk gesproken een hele tijd niks. En dan pas komt er een hoofdstuk: voor wie en wanneer en hoe is er eventueel een legitieme mogelijkheid voor het trouwen met een ander? Maar dat laatste hoofdstuk is volledig ondergeschikt aan het eerste. En als we een lijn uitzetten voor kerkeraadsbeleid, dan zullen schuldbelijdenis en verzoening daarvan nadrukkelijk *de spil* moeten vormen. Anders wordt de rest oppervlakkige casuïstiek.

Uitholling

Nu zullen de deputaten het met het bovenstaande van harte eens zijn, denk ik. Ze zullen bij het schrijven van hun rapport er van zijn uitgegaan, dat de kerkeraden deze din-

gen zelf wel weten en in praktijk brengen. En dat ze zich dus in hun rapport meer tot specifieke wat moeilijker vragen konden beperken. Dat is te begrijpen.

Toch ben ik op dit punt helemaal niet gerust, op basis van m'n eigen ervaring in de advies-dienst aan de kerken. Volgens mij wordt het denken onder ons over de huwelijks-trouw de laatste jaren oppervlakkiger. Ook in sommige kerkeraden. Het minst problematisch zijn de gevallen, waarin een van beide partijen in direct en brutaal overspel de ander bedriegt en verlaat. Vaak eindigt dat al na korte tijd in een onttrekking aan de kerk. Over wat die zich onttrekkende broeder of zuster verder doet heeft de kerkeraad dan niets meer te zeggen. Hij hoeft er ook niet meer over te oordelen. Hij heeft alleen nog te maken met de verlaten partij.

Maar het kan ook anders gaan. En ik zie dat in toenemende mate de laatste jaren gebeuren. Regelmatig komt het voor, dat de persoon met wie men overspel pleegde (en nog pleegt) óók lid van de kerk is. Dan piekert men er niet over om zich te onttrekken. Al bij voorbaat is er het idee: je kunt best door eigen schuld scheiden en een nieuw huwelijk met je vriend of vriendin beginnen, en tegelijk gewoon kerklid blijven. Natuurlijk, het is wel beroerd, maar ja, wie zondigt er nu nooit eens?

En als het eenmaal gebeurd is, en je vrouw wil je niet meer terug hebben, wat kun je dan anders dan met je nieuwe geliefde trouwen? De prijs daarvoor is: een schuldbelijdenis. Die wil je dan achteraf nog wel geven. Je was immers ook wel fout? En bovendien, de andere vrouw die je graag wilde hebben, is het wel waard, zo'n schuldbelijdenis! Dan kan de kerk tevreden zijn. Je tweede huwelijk wordt gesloten. Als het even kan ook nog kerkelijk bevestigd. En de zaak is weer genormaliseerd.

Een dergelijke assertieve en berekende opstelling komt onder ons steeds meer voor. Dit is 'calculeer-ethiek', een ethiek met winstbejag.

En het heeft menigmaal het gewenste effect. Want als iemand tegenover de wijkouderlingen erkend heeft, dat hij/zij fout was in het breken van het eerste huwelijk, dan lijkt een kerkeraad moeilijk anders te kunnen dan de schuldbelijdenis zonder meer aanvaarden. De censuur wordt opgeheven. Binnenkort zit hij/zij weer aan het avondmaal. Aan de derde tafel bijvoorbeeld. Met z'n 'nieuwe vrouw'. En aan de tweede tafel zat de 'ex' met haar oudste dochter.

Meestal gebeurt het iets minder in het oog lopend. De betrokken man bijvoorbeeld verhuist. Elders komt hij als gecensureerde binnen. En wordt na verloop van tijd de censuur opgeheven. Of, als hij zich onttrokken heeft, vraagt hij lid te mogen worden in de gemeente waar zijn nieuwe vriendin lid is. Dan is het wat minder schrijnend. En het valt de gemeente ook minder op. Ze kent de man toch niet goed. En ze heeft de vrouw van zijn jeugd en de kinderen die hij heeft verlaten, toch nog nooit gezien.

Maar het heeft wel een verkeerd effect in de kerk. We raken er aan gewend, dat iemand na overspel en het verlaten van z'n vrouw na anderhalf tot drie jaar weer 'normaal' meedraait in de kerk. Zo wordt de tolerantie groter. Wat je vaker ziet gebeuren, dat ga je gewoon vinden. Onvoorwaardelijke trouw aan je vrouw of je man blijft wel het principe. Maar intussen wordt toch die trouw uitgehold onder ons. En we worden langzaamaan steeds oppervlakkiger in het omgaan met ernstige zonden in de gemeente.

Met het oog op die uitholling moeten we m.i. niet de kant op, dat we kerkelijk nu maar eens gaan uitsplitsen en uitspreken, in welke gevallen mensen eventueel kunnen hertrouwen. Ons kerkelijk beleid moet primair en nadrukkelijk gewen zijn op het stramen van schuld en berouw en verzoening!

NB! Volgende week hoop ik op enkele andere punten nog nader in te gaan.

M meditatief

'Sindsdien kwamen de benden van Aram niet meer in het land van Israël.'

2 Kon. 6 : 23b

Kannibalisme

Het klinkt wel mooi: zachtmoedig zijn. En je zou het ook wel willen. Maar het probleem is dat het eigenlijk niet kan. Elisa heeft de Syriërs heel vriendelijk behandeld. Toch lezen we in het volgende hoofdstuk van een wrede Syrische belegering van Samaria. De hongersnood leidt tot kannibalisme van het ergste soort. Geen mannen die hun vijanden volgens gebruik opeten, maar vrouwen die hun kinderen volgens afspraak opeten. Gruwelijk! Zachtmoedigheid haalt toch niks uit?!

Kracht

Wie alleen dat laatste zegt (zachtmoedigheid haalt niks uit), ziet het wonder van onze tekst over het hoofd. Elisa's liefdesoffensief heeft succes. De invallen van Syrische soldaten houden tijdelijk op. Gods barmhartigheid is als een beschermende ring rond zijn volk. Zeg niet dat zachtmoedigheid nooit werkt. Christelijke zachtmoedigheid is een kracht. Er is een zachtmoedigheid die geen kracht is. De minste zijn kan een vorm van angst zijn tegenover de ander. Omdat je bang bent, geef je maar toe. Je sluit vrede, omdat je bang bent voor het gevecht. Of je bent slap, of gemakkelijk – en daarom vriendelijk, inschikkelijk, goedig. Christelijke zachtmoedigheid is

niet de zachtmoedigheid van het weekdier. Vergelijk het liever met een brug. Een brug laat over zich lopen, omdat hij sterk is. Overigens: zachtmoedigheid is niet hetzelfde als 'altijd over je heen laten lopen'. Ik wil alleen met het voorbeeld zeggen: zelfs als je over je heen moet laten lopen, gebeurt dat uit kracht. De kracht van het geloof. De kracht dat je in die zachtmoedigheid Christus navolgt. Elisa's zachtmoedigheid was een kracht. En daarom ging er effect van uit. De Syrische bendes bleven tijdelijk weg.

Succesformule

Maar het is waar. Zachtmoedigheid werkt lang niet altijd. En het werkt niet altijd blijvend. Want – het is een Goddelijke kracht.

Is dat geen drukfout?

Een vergissing dan?

Nee. Van een Goddelijke kracht verwachten wij, dat die altijd succes heeft. Niets is minder waar. Als onbekeerde Syriërs zich door barmhartigheid laten weghouden, kun je verwachten dat ze weer terugkomen. De haat zal het gaan winnen van de liefde.

Als Israël Gods barmhartigheid niet gelovig oppikt, weet je, dat de HERE weer vijanden op hen af zal sturen. Dan kan er zelfs kannibalisme voorkomen!

Zachtmoedigheid is geen succesformule in een onbekeerlijke wereld. Zachtmoedigheid is zelfs geen succesformule onder Gods volk. Ook daar valt vaak te strijden tegen veel zonde en zwakheid, die tegen onze wil zijn overgebleven.

Juist Góds kracht ondervindt vaak heftige tegenstand. Van de duivel,

de wereld en ons eigen vlees.

Daarom bleven de Syrische bendes slechts tijdelijk weg.

Erfenis

Zachtmoedig ben je niet, omdat het in dit leven zo'n succes heeft.

Je bent zachtmoedig vanwege Jezus Christus.

Maar dan is het toch een tamelijk hopeloze bezigheid op deze wereld? Zachtmoedigheid werkt vaak niet.

Inderdaad, het werkt vaak niet.

Daarom zegt de Here Jezus dat de zachtmoedigen de aarde zullen beërven. Ze veroveren de aarde niet met hun zachtmoedigheid. Maar ze krijgen hem wel naar Gods belofte.

Krijgen! Ontvangen. Beërven. Héél de aarde. Voor zachtmoedigen!

Ondanks veel tegenslagen is zachtmoedigheid geen hopeloze zaak.

Het is juist een zaak van heel véél hoop. Laat het harde antwoord op zachtmoedigheid u niet doen wanhopen, maar juist hópen!

Eens zullen de vijanden niet meer terugkomen. En dan, ja dán beërven zachtmoedigen de aarde! God geeft het zijn beminden als in de slaap.

Een erfenis, verdiend door een zachtmoedig Mens.

Zachtmoedigheid haalt alles uit!

De nieuwe hemel-aarde.

DORST HEBBEN MOET JE LEREN

A. de Ruiter

Wandelen met God

Catechisatie. De dominee laat Ps. 119: 4 zingen. Hij zegt **erbij duf** hij er ook even over wil praten. Daar gaan we: 'De dienst van God **de Heer, verheugt h e f h a r t s t e e d s m e e r , e n d u u r t i n e e u w i g - h e i d**'. Ja, wij blijven God dienen voor altijd, **flitst** het door mijn gedachten. Maar verheugt het mijn hart steeds meer? Niet echt. Trouwens bij anderen wel? We zingen verder: 'Rechtvaardig is de wet, die God heeft ingezet, en die ten leven leidt'. Dat geloof ik wel, denk ik. 'Zijn woord dat ons behoud, maakt rijker dan fijn goud (wat staat daar?), is zoeter nog dan honing (ooh?). Wie daarin zich verheugt, vindt in dat woord zijn vreugd, zijn rijkdom, zijn beloning'. Waar zou die dominee het nu over willen hebben?

Rijk met de Bijbel?

Wat betekent 'zijn woord dat ons behoudt, maakt rijker dan fijn goud'? zo vraagt hij. We mompelen iets van vergeving en eeuwig leven, rijkdom als je dood gaat. Maar voor nu? vraagt de dominee. Voelen jullie je al een beetje **rijk?** **W e** moeten het eerlijk zeggen. Het antwoord was vrij algemeen in onze groep: nee, eigenlijk niet. Oké, **zegt hij**. Kijk nog eens naar het psalmvers. **Wat** maakt jou **rijker dan** & grootste geldbezitter ter wereld? Wat geeft een **zoetere** smaak dan honing?' Ja, dat is duidelijk: het woord van de Here. Maar...

Beleef je dat?

Beleef je dat het Woord je rijk maakt? Weer die directe vraag. Nee, het spijt ons. Maar de preken vinden we niet altijd even rijk en smaakvol. We komen als jongeren niet met een rijk gevoel de kerk uit. Een enkele keer wel een beetje. Maar vaak ga je eruit zoals je er in ging. Ook wel met het gevoel dat ik er niet zoveel aan had. De dominee lacht verlegen en slikt even. En bijbellezen thuis, aan tafel? Ja dat doen we wel met de familie. Maar het heeft vaak iets van een godsdienst-plicht. Even lezen. Maar of het echt zinvol is? Verrijkend? De dominee vraagt hoe het thuis dan meestal gaat. Nadat hij ons ge-

hoord heeft, kan hij zich een beetje voorstellen dat het niet echt boeit. Bijbellezen aan tafel is vaak niet meer dan wat kennis opfrissen. Het komt vaak zo weinig tot een echt gesprek over wat gelezen is. Jammer. Maar of je dat nu wel steeds mag verwachten, wist hij ook niet zo goed. Er is vaak zo weinig tijd rond het eten. Misschien moet je voor het eten lezen. Dan kan je er tijdens het eten over door praten.

Persoonlijk?

Lezen jullie wel eens persoonlijk in je bijbel? Hij vraagt het aan ieder van ons persoonlijk! Een enkeling wel eens; maar de meesten eigenlijk nooit. De Bijbel gebruiken als bron van rijkdom? Nee, niet echt.

Pijnlijke vraag

Dan een vraag die mij raakt en pijnlijk treft. 'Geloven jullie wat in dit psalmversje staat? Geloof je het wel?' Daar zit je dan. Geloof ik dat Gods Woord me rijk maakt? Dat ik rijker wordt door de Bijbel dan door veel fijn goud? 'Geloven jullie wat God hier tegen ons zegt? Dat zijn Woord zoeter, smaakvoller is dan honing?' Pijnlijk. Moet ik nu zeggen: nee, dat geloof ik niet? Ik kan er niet onderuit. Na het voorafgaande moet mijn conclusie zijn dat ik dit eigenlijk niet geloof! Stel je nu eens voor, zegt de dominee, dat je er echt van overtuigd bent dat dit waar is wat hier staat; wat zou je dan doen? Ja, dan zouden we veel meer in de Bijbel lezen natuurlijk. Daar waren we het met z'n allen over eens. Welnu, zo besloot hij dit stukje ca-

techisatie; aan jullie de keus. Ga je nu verder in geloof of niet?

Hoe gaan we met de Bijbel om?

Hij liet het hier niet bij. Gelukkig. Hij nam serieus **dat** wij er nog weinig of niets van ervoeren. Hij **vond** dat niet **zo** erg, maar wilde wel met ons aan het **werk** vanuit het geloof. Dat de **Here** ons **rijk** wil **maken**. Of zoals Ps. 119 : 72 zegt: 'De **wet** van **Gods mond** is voor mij beter dan duizenden stukken goud of zilver'. Zo ervoer de dichter van **die** psalm het **ook**. **Dat** maakt je toch dorstig, jongens en meisjes? **Zou** je datzelfde niet **wilkn** meemaken en **ervaren**? Dat jij dat ook zo gaat beleven? Dat kan. **Van zo'n woord** krijg je toch dorst!

We gaan samen **bijbellezen**. Na een stukje uit Marcus 1 stoppen we: wat wil de Here ons hier nu zeggen? Hij heeft dit toch laten opschrijven voor ons om ons rijk te maken. Welke rijkdom zit hier in? Hoe laat God of de Here Jezus zich hier kennen? Hoe doen mensen hier en waarom doen ze zo? Begrijp je ze? Zo vragend kregen **we** er zicht op wat **de Here** ons wil zeggen. Eigenlijk is er **k s t** veel te leren uit de Bijbel. Ook veel wat je **rijk** maakt. Waar je **vaak** overheen leest.

Lezen en bidden

We leerden ook dat **we** steeds er over moeten nadenken: wat zullen **we** nu in ons gebed hiervan gebruiken? Dan reageer **je op** wat **God** zegt. Is er aanleiding om te **denken**? Om te vragen om vergeving en om hulp? Want de Here laat je **ook** zien hoe **zwak** wij zijn en hoe gauw **we** verkeerd denken. Heel vaak ga je smeken om een liefdevol hart. Voor jezelf en voor anderen. Want hoe vaak **doe** ik en **doen** anderen niet verkeerd, gewoon omdat we te weinig liefde voor God en onze naasten in ons lijf hebben: Heer vervul ons met liefde.

Ik ontdek iets bijzonders. *Zo bezig zijn met de Bijbel is omgaan met de levende God!* Je begint op deze manier iets te ervaren **van een** gesprek met **G d**. Hij **zegt** ons iets. Hij brengt zelfs wel eens naar aanleiding **van een** bijbelgedeelte een bepaalde situatie in mijn gedachten waarin ik fout handelde. Soms kan ik dat dan nog recht zetten. In ieder **geval** bid ik of de Here me helpt **voortaan** anders te **doen**. Soms wijst Hij me op iets wat ik al een tijdje heb laten zitten. Zo doet **bijbellezen** **wat** in je leven. Gods Woord is een kracht voor de gelovige lezer! (Rom. 1 : 14). Wie dat ondervindt wordt rijk en al rijker.

Nieuw?

Is dit nu nieuw? Er schiet me een tekst te binnen die ik eens moest leren: 2 Tim. 3 : 16 'Elk... schriftwoord is ook nuttig om te onderichten, te weerleggen, te **verbeteren** en op te voeden in **de** gerechtigheid'.

De betekenis van die **tekst** begint tot me door te dringen. Even **kijken** hoe **het Boek** het hier **zegt** of de Groot Nieuws Bijbel.

Het Boek: 'Al de **boeken** van God... **zijn** **nuttig** om **ons** de waarheid te leren en **ons** te wijzen op wat **er** aan ons leven en geloof nog **mankeert**; ze zetten ons leven op orde en helpen ons in te zien wat juist en goed is'. Dat betekent beweging, ontwikkeling! Er gebeurt iets met me als ik met het Woord om ga.

De Groot **Nieuws** Bijbel zegt: De Bijbel is 'bruikbaar... voor het herstellen van fouten en voor de opvoeding tot een rechtschapen leven'.

Nee, wat die dominee op catechisatie zei, **was** niet nieuw. En toch...

Anders lezen

Voortaan lees ik anders in **mijn** **bijbeltje**. Verwachtingsvoller. Want ik geloof dat God me door de Bijbel echt rijk kan maken. Dat Hij zo

dingen in mijn leven wil brengen die zoeter zijn dan honing. Door dat geloof ben ik anders **gaan** **lezen**. Een beetje dorstig. Ik verlang ernaar die rijkdom te vinden en die zoetheid te proeven.

Uw Woord is niet alleen een lamp voor mijn voet (Ps. 119 : 105), **maar méér nog**: het **smaakt** goed, zodat je er als het **ware** aan 'verslaafd' gaat raken. Je wilt en kunt niet meer zonder de omgang met God. En in die omgang geeft Hij al verder die grote rijkdom, die niemand je kan **afpakken** en **die** je in staat stelt om in verzoeken met gepaste munt te betalen. Met christelijke liefdevolle munt.

Die dominee leerde me een beetje dorstig te worden door wat de Bijbel zegt. En ik geloof, dat dit echt hoort bij geloven. **Want**: **alleen** wie dorst heeft zal water vinden, zegt de Here Jezus duidelijk (**Matt.** 7 : 7; **Joh.** 7 : 37).

PLURALE GEMEENTE: KERK ZONDER LEER

C. Trimp

Achtergronden

Wij worden allen – vandaag of binnenkort – geconfronteerd met het verschijnsel van de SoW-kerk. Dat betekent: de Samen-op-Weg-kerk – een fusie in onze eigen woonplaats van leden van de Nederlandse Hervormde Kerk en van de synodaal Gereformeerde Kerk.

Aan dat proces liggen vanzelfsprekend uitgangspunten en overtuigingen ten grondslag, die bedoelen vrede te bewerken in een kerkelijke verhouding die al anderhalve eeuw (sinds de Afscheiding van 1834) door sterke tegenstellingen werd getypeerd.

Ook hier blijkt het begrip 'pluraliteit' een geschikt instrument te zijn om tegenstellingen, die zo vaak onoverbrugbaar leken, weg te nemen.

In dit artikel willen we trachten ons in te denken hoe de fundamenteën van de SoW-kerk ontworpen zijn.

Veelheid van 'interpretaties'?

Vorige week hielden wij ons bezig met de veelheid van godsdiensten in deze wereld en wij hebben nagedacht over de roeping van Christus' kerk ten opzichte van de heidense religies. Het pluralistisch denken bleek in dit opzicht vergaande consequenties met zich mee te brengen.

Vandaag komen wij wat dichterbij huis. Wij kijken rond in de plaatselijke gemeente en komen tot de ontdekking, dat juist ook daar de uniformiteit die vroeger kenmerkend was voor een confessionele kerk als de gereformeerde kerk altijd

heeft willen zijn, plaats moet maken voor een veelheid van denken, (denk)richtingen, levensstijlen, overtuigingen en geloofsbelevingen.

Op zichzelf is dat niet een zaak om blij mee te zijn. Tegelijk lijkt deze ontwikkeling niet te stuiten. Wij hebben er een mooie naam voor bedacht: 'de plurale gemeente'. Maar niemand voelt er zich echt behagelijk bij. G. Heitink sprak over een verlegenheidsterm, een mooi woord voor een tamelijk banale zaak: 'hoe houden wij elkaar te vriend?'

Onder erkenning van de realiteit van het plurale karakter van de ge-

meente zullen wij toch vormen van omgang en samenleving moeten vinden, die (al was het maar in de verte) doen denken aan wat de Heer van de kerk heeft bedoeld en gewild ten aanzien van zijn gemeente.

Na enige oriëntatie wordt het ons duidelijk, dat er in de bezinning over deze essentiële dingen veel samenhang is (op het niveau van de fundamentele overtuigingen) tussen de aanpak van het verschijnsel van de pluraliteit in de plaatselijke gemeente en in de wereld van de godsdiensten.

Wij geven enige illustratie.

J.M.Vlijm merkt op dat in de jonge christelijke kerk jodenchristenen en heidenchristenen bij alle onderling verschil toch door een gemeenschappelijke 'ervaring' verbonden waren: beide groepen kenden de ervaring van het door God geaccepteerd zijn.

Vlijm wil in dit verband spreken van een 'oerervaring'² en hij omschrijft deze zaak als een 'ontmoeting met en aanvaard worden door de hoogste werkelijkheid'.

Er waren tussen beide genoemde groepen aanzienlijke verschillen in geloofsformuleringen en in geloofspraktijken. Zij vertoonden niet het beeld van uniformiteit. 'Integendeel, telkens stuitte wij op grote en vaak diep ingrijpende verschillen. Waar deze verschillen zichtbaar werden binnen één plaatselijke gemeente is het niet onwaarschijnlijk, dat hierdoor spanningen zijn opgeroepen. In zo'n situatie zouden wij van pluraliteit spreken. In de diepste dimensie, die van de ervaring, werd echter iets zichtbaar van een werkelijkheid, die samenbindt. Pluraliteit in andere dimensies wordt hierdoor gerelativeerd'.³

Hetzelfde terugvallen op filosofische **schleiermacheriaanse** denkwijzen treft ons in het boek van dezelfde auteur. **Samen erfgenamen. Kiezen en delen.** Een plurale gemeente? (Kampen 1981).

Ter verklaring van zijn **titelkeus** stelt de auteur, dat de 'boedel' van de Heer een en ondeelbaar is, maar dat het delen in en **deelhebben** aan deze boedel de **kern** van het **gemeente-zijn** is. Maar het geheel is te groot voor één **mens**. Ieder moet 'kiezen', wil hij kunnen 'delen'. In dat 'kiezen' komt men op een **ander** niveau dan men vroeger wel heeft gedacht: 'alsof allen op dezelfde wijze **deel moesten** hebben' (a.w., 6, 7).

Maar binnen dit **anti-uniformiteitsdenken behoort** dan vervolgens ook bedacht te worden dat niemand zijn eigen deel mag beschouwen als het enige wettige deel. Die pretentie is in strijd met de idee van het deel-nemen, de participatie, en is in feite een vorm van **sectarisme, want** 'wie zijn eigen deel beschouwt als het **enige**, neemt niet meer **deel**. Hij tracht een stuk af te snijden; hij pleegt vivisectie en gaat zodoende **sectarisch** te werk' (a.w., 87).

Uit deze citaten kan **ons blijken, hoe** de gedachtengang is bij het thema 'plurale gemeente': het is een zuiver voorbeeld van '**pluriformiteit van de waarheid**' – **waarover** destijds A. Kuyper al aangesproken is.

Hier wordt een stevig fundament gelegd voor een houding **van** 'relativisme' ten aanzien van de waarheid en voor de relativisering als gedragscode voor de omgang en de **vrede** in de gemeente.

Geen pretenties van **waarheidsbezit**, maar participatie, communicatie, dialoog – dat **behoren** de **grondwoorden** van het kerkelijk **samenlevn** te zijn. En de ene 'interpretatie' is evenveel waard als de andere. De gemeente is een 'leer-gemeenschap', zo vernemen wij.

Maar wij moeten goed opletten: 'leergemeenschap' wil in dit geval

zeggen: **een** gemeenschap die samen in een **leerproces** op zoek is **naar** de waarheid (a.w., 93). **Leer**-gemeenschap betekent dus **niet**; **ge**-meenschap die haar **fundament** en grenzen vindt in een **gemeenschapelijke** leer, maar die, integendeel, al dialogiserend onderweg is om uiteindelijk een eindeloos leerproces te bekronen – op de **grote** dag van het **vinden** van de **waarheid**.⁴

Het zal duidelijk **zijn**, dat deze beschouwingen een geheel andere strekking hebben dan het erkennen van de verscheidenheid in de **gemeente** **terzake van de geloofsbeleving** en de **geloofsexpressie**. Verschillen in karakter, gevoelsleven, begrip, opvoeding, **levenservaringen klinken** daarin mee en geven aan ieders wijze van **omgang** met God en de naaste een eigen kleur en klank.

Dat is geen uitvinding van onze eeuw. Dat is altijd en overal het **geval** geweest en iedere **ambtsdrager** kan daarover meespreken.

Maar in het verhaal over de plurale **gemeente** gaat het niet over de realiteit **van** de individuele verscheidenheid, maar over het feit dat de mensen die bijeenkomen in een **confessionele** gemeente, bezig zijn uit **elkaar** te groeien, ook **terzake van de belijdenis van de waarheid** aangaande God en **Gods** heil, Gods beleid in zijn leiding van de kleine en de grote geschiedenis, zijn gebod voor leven en samenleven, zijn Woeling met zijn gemeente.

Niet de individuele verscheidenheid, **maar** de pluraliteit van inzichten, meningen en **interpretaties** staat hier tegenover de eendracht **van het geloof**. Geen wonder dat met name in de syn. gereformeerde **kerken** reeds jarenlang over deze **zaken** wordt nagedacht. Want dit is hét vraagstuk, dat sinds de **Vrijmaking** de kerkelijke **samenleving** typeert in een kerkverband waar de aangenomen confessie van haar plaats is verdreven en niet langer als formulier van eendracht **kan** functioneren en ieder op zoek is naar een nieuw middelpunt.

Zondag 21 H.C. en 'de eendracht van het ware geloof'

De kern van al deze zaken is gelegen in het feit, dat de 'eendracht van het ware geloof', waarvan antwoord 54 H.C. spreekt, niet meer wordt erkend als de karakteristieke werkstijl van de levende Christus in de vergadering, bescherming en **onderhouding** van zijn gemeente. Wij kunnen ook zeggen: men ziet het werk van de Heilige Geest niet als het werk **van** de Geest **van** Christus.

Christus heeft de eenheid van de **kerk** in zijn liefde tot **stand** gebracht, door zijn onderricht, **zijn** voorbede, het offer van zijn leven. Dat weten wij uit Joh. 17 : 6, 11, 20, 21; Joh. 10 : 16; 12 : 32; Efeze 2 : 14vv.; 4 : 3-6, 16 enz.

Het is de **Geest van** Christus die in staat is de verscheidenheid in de gemeente te schenken en te werken binnen het geheel van de **liefdes-eenheid** die uit Christus is: I Kor. 12 : 4vv., 11vv.; Hand. 2 : 42vv. Zegt dus de Catechismus dat Christus Zich **een** gemeente vergadert door zijn Geest en Woord 'in **eenheid van** het ware geloof', dan is **daarmee** in ieder geval **tweeërlei** gezegd:

- a. ten aanzien van kerk en **geloof** is de vraag naar het onderscheid tussen 'waar' en 'vals' **een** **le@-tieme** vraag – alle protesten van **Schleiermacher** ten spijt⁵;
- b. het is een kenmerk en eigenschap van de kerkvergadering dat zij geschiedt en resulteert in **geloofseendracht**, zowaar als de Geest van Christus werkt op aarde (1 Kor. 12 : 4-12).

Met het woord '**geloofseendracht**' (vgl. Ef. 4 : 3-5) wordt kennelijk bedoeld op een **inhoudelijke overeenstemming** tussen de gelovigen **terzake** van het geopenbaarde Woord van God.

Dat **blijkt** wel uit de teksten die bij deze formulering **een** rol **hebben** gespeeld: Joh. 16 : 13; Rom. 1 : 16; 10 : 14-17; Ef. 4 : 11, 12 en 5 : 26; Mt. 16 : 18; Hand. 2 : 42, 46; Ef.

4: 3-4; Fil. 3: 15, 16.

In het *Schatboek* worden – onder verwijzing naar art. 29 NGB – als kentekenen van de **ware** gemeente genoemd:

1. de zuivere verkondiging van de **ware leer van de wet en van het evangelie**;
2. **het rechte en wettige gebruik** van de sacramenten;
3. **gehoorzaamheid aan de leer en aan de gehele dienst**.

Onder verwijzing naar de *Protestatie* in de begeleidende brief bij de NGB, gericht aan **Philips II** en naar de zgn. *Oratio* aan **het adres van keizer Maximiliaan II**⁶, wordt dit alles onderbouwd.

Wij staan hier bij de bronnen van het **reformatorisch** geloof en van de geloofsmoed van de voortrekkers van de **Nederlandse gereformeerde kerken**!

Wanneer wij deze gegevens ons eigen maken, **kunnen** wij niet meer **onder de indruk komen** van de opmerking van Vlijm, dat in zondag 21 bedoeld is de eenheid van het geloof 'waarmee men **gelooft**'.⁷ Dat wil zeggen: **men** kan op tweeërlei manier over 'geloof' spreken: geloof als 'handeling' en geloof als 'inhoud'.

In Zondag 21 gaat het **kennelijk** niet over het feit dat **allen** in Oud en Nieuw Testament 'de **heilsbelofte** van God hebben aanvaard' 'op hun wijze' (aldus Vlijm), maar dat zij dezelfde belofte zich hebben eigen gemaakt. Daarop **berust de eenheid van & kerkleden** in oud en nieuw verbond en in de aanwijsbare plaatselijke gemeente. Zo **gemakkelijk** als Vlijm het voorstelt komt **men niet** gereed met Zondag 21! Alleen al de uitdrukking 'ware geloof' verzet zich tegen deze uitleg.

De daarbij komende vermaning dat wij **ons** voortdurend **bewust** moeten zijn dat de **inhoud** van **ons** geloof 'niet een leer is, maar een Persoon', vindt bij de reformatoren van de zestiende eeuw geen enkel houvast. Deze kreet is veeleer afkomstig uit de negentiende eeuw ('Niet de leer, maar de Heer' – zei-

den de **ethischen**). En zij zeiden dat, omdat 'leer' voor hen een secundaire zaak was. De 'leer' **zou** slechts een cognitieve of intellectualistische **stoorzender** zijn en een **verstoring** betekenen van de onmiddellijke mystieke gemeenschap (in de 'ervaring') tussen 'het' goddelijke en 'het' menselijke – een vondst van Schleiermacher, die ook in diverse gereformeerde voorlichting een verre **uitloper** heeft ontvangen.⁹

Maar deze **constructie** wordt verbrijzeld door de woorden van **onze Heer**: 'Indien gij mijn geboden bevaart, zult gij in mijn liefde blijven' (Joh. 15: 10, vgl. 1 Joh. 2: 3vv., 24; 2 Joh. 9 en 10). Het is dan ook volstrekt overbodig om de opmerking te maken dat het aanvaarden van de **heilsbelofte** van God 'iets anders (is) dan het onderschrijven van een **belijdenisgeschrift** of zelfs van "drie formulieren"'.¹⁰

Want dat 'onderschrijven' betekent niet dat men per handtekening zijn geloof **belijdt**. Wij belijden **niet** met de pen, maar met de mond (Rom. 10: 9). Die handtekening van de ambtsdragers bij de aanvang van hun dienst betekent dat zij hun mondelinge belofte terzake van hun kerkelijk gedrag en hun omgang met het **geloofsbezit** van de gemeente bevestigen (vgl. Titus 1: 9).¹¹ **Dat** heeft niets te maken met een 'onwijze, juridische formalisering' van het geloof, maar alles met de 'gehoorzaamheid aan de leer', **waarvan** het *Schatboek* spreekt (en ook art. 29: het juk van Christus). Juist deze '**gehoorzaamheid**' verbrijzelt elke idee als **zou** ieder in de **kerk het recht hebben te** kiezen voor een bepaalde wijze van '**benadering**' van de Bijbel en voor een bepaald **waarheidsbegrip**.¹² De erkenning van de **normativiteit** van de leer vindt haar **grond** in het feit, dat de leer 'van boven' is: 'hemelse leer' waarvan Calvijn **sprak**.

Niettemin zal de toekomstige SoW-kerk in dergelijke overtuigingen als door ons geciteerd, haar verzwegen

uitgangspunten vinden.¹³ De '**hotelkerk**' kan heropend worden.

¹ G. Heitink, 'Prophetieën pastoraat in een plurale kerk', in: J.A. v.d. Ven, *Toekomst voor de kerk?* (feestbundel voor F. Haarsma), Kampen 1985, 257. J.M. Vlijm, *Samen erfgenamen. Kiezen en delen*. Een plurale gemeente?, Kampen 1981, 10.

² J.M. Vlijm, 'Pluraliteit in het Nieuwe Testament', in J.M. Vlijm (*mi. Geloofsmanieren. Studies over pluraliteit in de kerk*, Kampen 1981, 84).

³ 'Oerervaring' zal een vertaling willen zijn van 'Gründerlebnis' bij Schleiermacher (vgl. RGG³ 2, 570 en de kritiek bij P. Althaus, *t.a.p.*, 2, 553).

⁴ Vlijm, *Geloofsmanieren*, 84.

⁵ Zie ook Vlijm, *Samen*, 20.

⁶ Vgl. W. Schultz, 'Schleiermachers Deutung der Religionsgeschichte' in: *ZThK* 56 (1959-1960), 55-82 m.n. p. 60, 63. K. Barth, *Die Theologie und die Kirche*, Zollikon, z.j., 163, 164. Een belangrijk opstel van Barth over Schleiermacher (uit plm. 1926).

⁷ Zie voor deze verwijzingen: J.N. Bakhuizen van den Brink, *Protestantse pleidooien*, deel II, Kampen 1962, 153, 190-209.

⁸ Vlijm, *Samen*, 49.

⁹ Eigenlijk wil Vlijm via een woordspel zich onttrekken aan de evidente strekking van Zondag 21. Dat gebeurt trouwens wel vaker op belangrijke kruispunten van een merkwaardig betoog, vgl. ter illustratie *Ref.* 33, 289 (14 juni 1958, inzake K.J. Popma).

¹⁰ Vgl. I. Veenhof over de ethische theologie op dit punt, in: *Geloofsmanieren*, 193. J.R. Wiskerke, *De strijd om de sleutel der kennis*, Groningen 1978, 70, 85, 262-264.

¹¹ Vlijm, *Samen*, 28, 42vv.

¹² Id., 48v., 28v.

¹³ Id., 80v., 84, 88.

¹⁴ Vgl. mijn recensie van G.D.J. Dingemans, *Een huis om in te wonen*, 's-Gravenhage 1987, in: *Ref.* 64, 1055 (30 sept. 1989).

B boekbespreking

Een schets

Liturgie is een belangrijk onderwerp geworden. Er is veel vraag naar **bezinning** rond liturgische thema's. In dit artikel bespreek ik twee **recente** publicaties, die allebei **van** betekenis zijn voor het nadenken en doorspreken over dit onderwerp. In de eerste plaats is dat de *Praktijkschets Liturgie*, die een paar maanden geleden uitkwam bij De Vuurbaak. Het is een boekje onder redactie van **Thijs Oosterhuis** en **Elly Urban**. De **liturgiecommissie** van de **kerk van Zwolle-Centrum** blijkt verantwoordelijk te **zijn** voor dit boekje.

Om maar met de deur in huis te vallen: ik vind dit een heel geschikt boekje voor het gesprek rond de liturgie. Deze liturgiecommissie heeft oorspronkelijk voor de **bijbelstudieverenigingen** in hun gemeente een aantal voorstudiebundeltjes **samengesteld** ten dienste van een liturgie-project. Daaruit is deze complete schets geboren. Compleet: De belangrijkste onderwerpen komen aan **bod**: bijbelse gegevens, de geschiedenis, orden van dienst, de belangrijkste onderdelen **van** de dienst, doop en avondmaal enz. Tegelijk blijft het een schets. Dat wil zeggen, dat het beeld **alleen** in hoofdlijnen getekend **wordt**. Allerlei details blijven **achterwege**.

Zo is een mooi geheel **ontstaan**, dat veel materiaal biedt voor **liturgiecommissies** en **gemeenteleden** om verantwoord met dit onderwerp bezig te zijn. **Elk** hoofdstuk wordt afgesloten met een aantal discussiepunten en leestips. De auteurs hebben gezorgd voor een heel toegankelijk boekje, waarmee je prettig werken kunt.

Een evenwichtig beeld

In een schets **komt** het aan op de trefzeker gekozen hoofdlijn. Als die goed is, ontstaat er een duidelijk beeld. Dat vind ik de kracht van dit **boekje**. Men is er in geslaagd een betrouwbare oriëntatie te geven in een heel veelzijdig onderwerp. De behandeling heeft meestal een sterk historische inslag. Dat is **ook belangrijk** om na te gaan, op welke manier we aan de liturgische vormen gekomen zijn, die wij nu **hanteren**. En dat is toch het **eerste** waar het op aan komt in het gesprek over de liturgie. Tegelijk laten de **schrijvers** zien, dat met de historische wording niet het laatste woord gesproken is over de eredienst. Ze geven op een verantwoorde manier aan, dat er ook knelpunten zijn. Rond de **avondmaalsviering** en bij het lange gebed b.v. zijn er voor de gemeente nog wel eens wat problemen. In alle nuchterheid wordt dat heel reëel geconstateerd (een fraai citaat van Kuiper over het(te) lange gebed).

Wensen

Natuurlijk blijven er bij **zo'n** boekje ook wensen over. Ik noem er een paar. De kerkdienst is behalve **ontmoeting** met God ook ontmoeting met elkaar. Ik miste dat element in de omschrijving van de liturgie (**hoofdstuk 1**). Later in het boekje werkt dat door. Je ziet dat de deelname van de gemeente aan de liturgie nauwelijks aandacht krijgt. Op dat punt is meer bezinning nodig. Een ander element, dat ik **teleurstellend** vond **was** de behandeling van de **liturgische kalender**. Nu zijn we

op dat punt altijd erg terughoudend geweest in **onze** kerken. Maar de schets laat het hier wel erg **afweten**. Men vindt **zelfs** dat het **thematiseren** van kerkdiensten aan de hand van het kerkelijk jaar een bedenkelijke kant heeft. Dat is **een gemiste kans**. **Er** komen in dit verband namelijk helemaal geen liturgische argumenten op tafel. En het is **echt** onzin **om te beweren**, dat **met** de ontwikkeling van het kerkelijk jaar het **heidendom** een **vaste** plaats heeft veroverd in de **kerk** (p. 80).

Maar gelukkig zijn zulke foutjes zeldzaam in dit boekje. In een volgende druk **kunnen** ze gemakkelijk weggewerkt worden. En ik hoop van **harte** dat **een** volgende **druk** nodig zal zijn. Dit is een prima lees- en **werkboekje**, dat met het oog op de kerkdiensten veel kan betekenen.

Een wegwijzer

Ongeveer in dezelfde tijd als de Zwolse schets verscheen in **christelijke gereformeerde kring** een **boekje** over liturgie dat je hier heel goed mee kunt vergelijken. Het is de *Wegwijzer in het veld van de liturgie* onder redactie van dr. T. Brien en **J. Doolaard**. **Daarmee** is het karakter van het boekje ook goed getypeerd. Een wegwijzer oriënteert, **maakt** de routes, **geeft doelen aan** enz. En dat is precies wat hier gebeurt. De **auteurs** **geven** een overzichtelijke samenvatting van de **voornaamste** onderwerpen uit de **liturgiek**. Vergeleken met de schets uit Zwolle is merkbaar, dat in dit boekje wat meer deskundigheid is gestopt. Het team van auteurs is duidelijk meer liturgisch geschoold. Dat **kun** je merken aan de kennis **van** zaken, **waarmee** de onderwerpen **worden**

aangepakt. Tegelijk mist het daardoor wel iets van de praktische directheid, die de schets uit Zwolle ademt.

Verdieping

De **wegwijzer** wil de liturgische bezinning duidelijk in een **wat** breder kader zetten. De geschiedenis komt daarom goed aan bod. Het is wel mooi om te zien hoe verschillende **tijden** hun eigen spoor hebben getrokken in de liturgie. De Joodse eredienst, de oud-christelijke tijd en de Reformatie komen duidelijk aan de orde. Heel goed vond ik ook het korte hoofdstukje over ontwikkelingen in deze eeuw (o.a. het debat tussen Van der Leeuw en **Noordmans**).

Ook verder trekt de **wegwijzer** een brede horizon. Diakonaat en liturgie (een veel **verwaarloosde** relatie) komt apart aan de orde. Kerkerdelijke zaken passeren de revue (formulieren, handoplegging enz.). Een fraai evenwichtig hoofdstuk over het kerkelijk **jaar**! Heel belangrijk vind ik ook de verbreding die in dit boekje plaatsvindt. Men beperkt zich uitdrukkelijk niet tot de kerkdienst. Liturgie is breder. Ook het gezin is **een** belangrijke plaats **voor** de eredienst.

De auteurs laten zien, dat op basis van degelijke **bezinning** er ruimte is voor vernieuwing die **voort** bouwt op de **gereformeerde** traditie. Maar men brengt dat steeds met de nodige **voorzichtigheid** en **verantwoording**. Kortom ik ben erg enthousiast over deze **wegwijzer**. Het boekje kan een stuk **verdieping geven** aan de **eerste** oriëntatie die de schets van de Vuurbaak biedt. Zo vullen beide publikaties elkaar **mooi** aan. We mogen blij **zijn** met zulk werkmateriaal voor de liturgie van de gemeente.

In dit artikel werden besproken: Thijs Oosterhuis en Elly Urban (red.), *Praktisch schets Liturgie. De Vuurbaak 1995*, % blz. en:

Dr. T. Bienen en J. Doolaard (red.), *Wegwijzer in het veld van de liturgie*. Buiten en Schipperheijn 1994. 116 blz.

Beroepbaar: Dr. J.J.C. Dee (voorm. herv. pred. te **Twijzelerheide**), **Bikkersweg 5, 3752 WV** Bunschoten, ☎ (03499) 84747; **J.H. Smit**, Melde 8, **8265 CP** Kampen, ☎ (05202) 27814.

Intrede

Op zondag 10 september jl. deed ds. **K.P.A. Moedt** te **Brunssum-Treebeek**, intrede in de gemeente te Zuidhorn.

Ds. Moedt werd in de morgen dienst in het ambt bevestigd door ds. H. **Geertsma** te **Zuidhorn** en in de middagdienst deed hij intrede. Beide diensten werden gehouden in kerkgebouw 'De **Rank**', **Wester-gast 8** te Zuidhorn.

Nieuw adres ds. Moedt: **Langestraat 19a, 9804 PE Noordhorn**, ☎ (05940) 2125 (vanaf 10-1Q-'95 (0594) 502125).

Examen

Kandidaat J.A. Roose, beroepen predikant te **Brouwershaven**, is door de classis Middelburg geëxamineerd en toegelaten tot de dienst des Woords. Ds. Roose zal D.V. 24 september a.s. te Brouwershaven in het ambt worden bevestigd door ds. J. **Kruidhof** te Drachten-Zuid-Oost.

Kerkdiensten

Staphorst – In verband met de voortgaande **groei van de wijk** Staphorst (van de kerk te **Rouveen**) worden **vanaf 3** september jl. de erediensten gehouden in de (syn.) **Geref. Kerk** te Staphorst (**Churchill-laan 2**) om 11.00 en 17.00 uur. De **wijkgemeente** omvat momenteel ongeveer 200 leden, bij overschrijding van het getal 250 zal D.V.

Uit de kerken

worden overgegaan tot **institueren** van een zelfstandige gemeente.

Adreswijzigingen e.d.

De Bilt/Bilthoven * Diaconie:

Postbus 503, 3720 AM Bilthoven (pag. 111).

Dronten * Scriba-Zuid: G.H. Tiekstra, De **Muddegezaai 4, 8252 KA**, ☎ (0321) 3 14720. **Scriba-Noord:** J.E. Werkman, De **Morinel 134, 8251 JA**, ☎ (0321) 380484 (pag. 98).

Groningen-Zuid * Attesten: F.A. Mast, **Galenuslaan 4, 9728 JB**, ☎ (050) 5261486 (pag. 41).

Stichting Werkgroep Bijbelesus * Secretariaat: Mevr. M.A. de **Feijter-Heij**, **Didopad 6, 3813 BT** Amersfoort, ☎ (033) 4752576 (pag. 215).

Persbericht

Herdenking Vrijmaking te Leeuwarden en Leeuwarden-Huimm
Zo de Here wil, zullen de gereformeerde kerken van **Leeuwarden** en **Leeuwarden-Huizum** gezamenlijk, op **vrijdag 13 oktober a.s.**, de **Vrijmaking** die daar vijftig jaar geleden heeft plaatsgehad, herdenken. De **herdenkingssamenkomst** zal worden gehouden in de **Noorderkerk** te **Leeuwarden**, **Grote Kerkstraat 31A**, en aanvangen om **kwart voor acht**. Behalve **korte** toespraken van prof. J. Kamphuis en ds. S. de Jong van **Franeke-Sexbierum**, zullen plaatselijke **herinneringen** de aandacht krijgen. Het geheel zal **worden** afgewisseld met muzikale bijdragen en samenzang.

Oud-leden van de beide gemeenten worden hartelijk uitgenodigd de **bijeenkomst** bij te wonen.

(in Nederland in 1828) uiteindelijk een eind aan maakte.

Kunst en overlast

Wie een van de oude Nederlandse stadskerken binnenloopt, wordt onmiddellijk getroffen door vele artistieke herinneringen aan de dood. Aan de wanden hangen rouwbor-den: grote beeldhouwde en fraai beschilderde en beletterde monu-menten ter nagedachtenis aan re-genten, predikanten of andere plaat-selijke beroemdheden. Tegen & wanden van het transept, of in de sinds de late 16e eeuw niet meer voor de eredienst in gebruik zijnde kooruimte staan de marmeren ge-denktekens van onze nationale zee-helden. In plaatsen als Breda, Delft, Leeuwarden en Ouderkerk aan den IJssel bevinden zich de grafkelders en monumenten van de vorsten uit het geslacht Nassau. Onder de voeten van de kerkganger liggen de honderden grote grafzer-ken die de graven van ouderlingen, ambachtslieden, vissers en boeren be-dekken. Eeuwenlang is hier met de regelmaat van de klok begraven. Zelfs de overgang van de kerkgebou-wen naar de Gereformeerden aan het eind van de 16e eeuw bracht hierin geen verandering. Niet iedereen werd overigens in de kerk bijgezet. h e lui werden, in de middeleeuwen vaak nog zonder kist, op de open ruimte rond het kerkgebouw, het kerkhof, begra-ven. Wie het kon betalen, kreeg een laatste rustplaats in de kerk. Dat begon al in de vroege 17c eeuw een probleem te worden. In 1602 vaardigt het Geregte van de stad Amsterdam een keur uit met de volgende bepaling: Het blijkt dat bij het openen van graven in de

Het zal je maar gebeuren. Zit je zondagmiddag in de kerk naar de preek te luisteren, en dan be-ginnen twee man in het gangpad de vloer open te breken. Nog geen kwartier later komen er en-kele in het zwart geklede dames en heren aan, die een eikehouten kist met zich mee dragen. Voordat de predikant de dienst heeft kunnen be-duiten, is er een begrafenis aan de gang. Dit soort situaties kunnen we ons niet meer voor-stellen. Onze kerkzalen zijn er alleen voor de zon-dagse samenkomsten en een enkele bijeenkomst doordeweek. Wat duf betreft stonden de kerkge-bouwen in vroeger eeuwen meer in de belang-stelling. Er werd in rondgewandeld, de mensen deden er zaken, je luisterde naar de stadsorganist die zijn nieuwe psalmvarianties instudeerde, en da-gelijks was er wel een of andere begrafenis.

Begraven bij het 'heilig graf'

Al vroeg in de middeleeuwen was het in de tot het christendom be-keerde gebieden de gewoonte ge-worden, doden in het kerkgebouw te begraven. Op het graf van h-langrijke heiligen werd een bede-vaartskerk gebouwd. Andere kerk-gebouwen kregen bij hun wijding de beschikking over relikwieën, volgens zeggen afkomstig van de beschermheilige. De vermeende overblijfselen werden, keurig ver-pakt in goud en dure stoffen, vei-lig weggeborgen in het hoofd-al-taar. Daarmee werd die plek niet alleen de plaats waar dagelijks Christus' kruisdood werd nage-

speeld en het heilige brood genut-tigd. Van hieruit bad de priester om de hemelse voorbede van de patroonheilige die, door de directe nabijheid van enkele van zijn li-chaamsdelen, als heel dichtbij be-schouwd werd. Het hele gebouw was tevens voorzien van afbeel-dingen van alle heiligen van het Oude en Nieuwe Verband. Geen wonder dat eerst geestelijken, vorsten en koningen maar later ook welgestelde burgers er veel voor over hadden om dicht bij het 'hei-lig @ , bij de poort naar de hemel te worden begraven. Eeuwenlang heeft deze gewoonte de vormge-ving van het kerkinterieur sterk beïnvloed, totdat de overheid daar

Zerkenvloer in de Oude Kerk te Amsterdam.

kerken en kapellen en ook op de kerkhoven er een enorme stank ontstaat. Voortaan mogen er **geduren**-de de hele zondag in de beide grote kerken geen graven meer openstaan of doden worden begraven. Datzelfde geldt ook voor de kapellen, maar dan alleen 's morgens. Stank en overlast bleven nog **enkele** eeuwen bestaan. Vooral tijdens epidemieën **was** de situatie uitzonderlijk onhygiënisch. **Oude** graven moesten worden geopend om ruimte te **maken** voor nieuwe doden. Vaak waren de daarin aanwezige lijken nog niet verteerd. Het(**gereformeerde**) kerkgebouw veranderde van een ruimte waarin rustig naar het **woord** Gods kon worden geluisterd in een stinkend hol **waarvan** predikanten **toehoorders** niet wisten hoe snel ze weer buiten moesten komen.

Langzame kentering

Gelukkig waren er ook mensen die het goede voorbeeld gaven en zich

niet in de **kerk** lieten begraven. **Petrus** Plancius bijvoorbeeld, de bekende Amsterdamse predikant, liet zich in 1622 op het kerkhof van de Zuiderkerk ter aarde **bestellen**. In 1467 loofde de Amsterdamse overheid een premie uit voor **ieder** die **afzag van** een graf in de **kerk**. Wie **zich** op het kerkhof liet begraven, kreeg vrijstelling **van** de bijbehorende belasting.

In 1699 schrijft een chirurgijn in zijn dissertatie over het probleem van het begraven in de kerken. Hij wijst er op dat de bedorven lucht in die gebouwen de kerkgangers **alleen maar** ziek maakt. Zijn oplossing: grote kerkhoven aanleggen. Een **artikel** in het blad *De Artz* van 1765 herhaalt deze opvatting. **In** de tachtiger jaren van de 18e eeuw **komen** dan de eerste stedelijke begraafplaatsen buiten de stad (**Arnhem**, **Tiel**). Ook particulieren zetten zich hier voor in. Beroemd is in dit verband de prachtige begraafplaats 'Ter Navolging' in Den Haag, uit 1799. De vormgeving **er-**

van is heel opvallend. **Alle** zerken liggen **vlak** tegen **elkaar aan**, zodat het lijkt dat je op een **kerkvloer** staat. Geen wonder, want men **was** het eeuwen lang zo gewend geweest.

Ook in het buitenland rees er verzet tegen het begraven in de kerken. In 1776 werd in **Frankrijk** het **grafleggen** in de kerkgebouwen verboden, met een uitzondering voor de hoge geestelijkheid. **Pas** **wanneer** daar **in** 1789 de revolutie uitbreekt en de macht **van** de koning en de kerk gebroken wordt, ziet de politiek kans om het begraven uit de bewoonde **gebieden** te **veren**.

In Nederland is het **een** Utrechtse predikant, ds. **Ockerse**, die in 1792 een brochure uitgeeft met een leerrede over Psalm 34 vers 21: 'Hij **bewaart** **alle** zijne beenderen, niet **één** daarvan wordt gebroken'. Hierin **voert** hij een pleidooi voor het begraven van de doden buiten de kerken en stadspoorten. Pas veertig jaar later is het zover.

Opnieuw een beeldenstorm

In Frankrijk wordt bij **decreet** van 12 juni 1804 het begraven in de kerken verboden. Voor Nederland geldt dat decreet ook tijdens de inlijving bij **Frankrijk** (1810-1813). Na **terugkeer** van de Prins van Oranje **worden** de oude **begraafenisrechten** hersteld. Pas op 22 augustus 1827 komt er een **Koninklijk** Besluit dat het begraven in de **kerken** per 1 januari 1829 verbiedt. **Alle** gemeenten die meer **dan** duizend inwoners **hebben** **moeten** ook het kerkhof bij de kerk sluiten. Buiten de bebouwde kom **moeten** nieuwe begraafplaatsen worden aangelegd. De enige uitzondering op de regel – zoals te verwachten – is het handhaven van de koninklijke grafkelder in de Nieuwe Kerk te Delft. De ideeën **van** de Franse revolutie hadden al velen er toe gebracht, de herinnering aan de vorsten uit de **kerkgebouwen** te doen verwijderen. Heel veel rouwborden en grafmonumenten, maar ook wapen-

Mari Andriessen, gedenkteken voor de 91 verdronken inwoners van Ouwkerk (bij Zierikzee).

schilden op banken en grafstenen en zelfs complete herenbanken zijn er uitgesloopt. In de kerken bevonden zich in 1829 nogal wat **familiegraven**, vaak afgedekt met mooi **vormgegeven** en uit kostbaar materiaal vervaardigde grafstenen. Veel kerkbesturen gaven aan de eigenaren toestemming om **deze stenen weg te halen**.

De periode 1790-1830 **kan voor de kunst** in de kerkgebouwen met recht **een nieuwe beeldenstorm genoemd worden**. Daar staat tegenover dat er op de **nieuwe** begraafplaatsen een cultuur van **grafversiering kon ontstaan**, die op de vloer **van de kerk niet mogelijk was**.

Sindsdien sieren **kruisen**, beeldhouwwerken, **zuilen**, hekwerken en vooral **staande stenen** de plaatsen **waar de nagedachtenis** aan de doden in ere wordt gehouden.

Ook de terreinen zelf werden artistiek vormgegeven. Met name de romantiek heeft op de begraafplaatsen zijn sporen achtergelaten. De Engelse **landschapstuin**, een park dat is aangelegd alsof het vrije natuur is, met onverwachte doorkijkjes, verrassende waterpartijen en verspreide **boomgroepjes**, **was** geliefd. Een **voorbeeld** daarvan is 'Soestbergen' in Utrecht, uit 1830. Het is **een** prachtig **park**, licht heu-

velig en voorzien van **statige** beuken en kastanjes en donkere naaldbomen.

Symboliek

Grafstenen in kerken en op begraafplaatsen zijn vaak **versierd met symbolische voorstellingen**, die kunnen verwijzen naar het leven van diegene die ter plekke begraven werd. Daarnaast treffen we **doodssymbolen** aan en verwijzingen naar de opstanding uit de dood. Het **zijn** vooral christelijke motieven zoals engelen, **palmtakken** als **teken** van de overwinning op de dood, de zandloper die het verglijden van de **tijd** en daarmee de **vergankelijkheid** van de mens aangeeft. Daarnaast bijbels, ankers, letertekens als alfa en omega en **natuurlijk** de **meer** algemene symbolen als doodshoofden, losse botten en skeletten.

Soms zijn er opvallende bouwwerken, die de **ingang van een** grafkelder markeren. Ook **beroemdheden** krijgen vaak een **uitgebreider grafmonument** **waarop** iets aangegeven staat van hun kwaliteiten als **kunstenaar**, **politicus** of **sportheld**. Bijzondere gebeurtenissen als oorlogen en **rampen zijn** vaak aanleiding geweest om **uitvoerige herdenkingstekens** op te richten. Een fraai voorbeeld **daarvan** is het **aangrijpende beeld** van Mari Andriessen op de begraafplaats in Ouwkerk (Zeeland). Het werd gemaakt ter nagedachtenis aan de slachtoffers van de Watersnoodramp van 1953. We zien **twee** enorme, naar **redding grijpende** handen die elkaar machteloos **ontglippen**. Het markeert tevens de moderne **tendens** om het uitbeelden van enige (christelijke) heilsverwachting op graven en **herdenkingsmonumenten** volledig achterwege te laten.

Monumenten van ons bestaan

Teleac heeft een televisieserie **gemaakt** onder de titel 'Begraven en begraafplaatsen; monumenten van

ons bestaan'. De dertien programma's en het bijbehorende **boek** geven een uitstekend overzicht van de **begraafcultuur** in ons land vanaf de hunebedbouwers tot op vandaag. **Eerst** komt uitvoerig de **geschiedenis** van begraven (en cremen) aan de orde. Daarna worden enkele **deelonderwerpen** nader toegelicht. Zo vinden we **ook** informatie over joodse **begraafplaatsen**,

Twee zelsen (als symbool voor de dood) op het gietijzeren hek (uit ca. 1880) van de Oude Begraafplaats te Krimpen aan den IJssel.

over rouwgebruiken en over kunst rondom de **dood**. Het boek is rijkelijk **geïllustreerd** en **bevat** achterin een overzicht van de symboliek en **een** adressenlijst van voornamelijk organisaties die zich bezig houden met de bescherming en instandhouding van oude begraafplaatsen en andere voorbeelden van **begraafcultuur**.

Deze cursus komt vanaf 12 november a.s. opnieuw op het **scherm**. He-laas is **ook** nu weer gekozen voor de zondag als **uitzenddag**. Daarmee maakt **Teleac** het veel christenen in dit land wel moeilijk om **zo'n cursus te volgen**. Het zou plezierig zijn als een **herhaling** ook op een andere dag **gezet** kon worden.

N.a.v. Henk L. Kok e.a., *Begraven & Begraafplaatsen; monumenten van ons bestaan*. Uitg. Stichting Teleac, Utrecht 1994; 183 blz. Prijs f 49,75.

Tachtig procent van de meelevende christenen weten niet waar hun gaven liggen, en kunnen zich derhalve niet goed inzetten voor de opbouw van het lichaam van Christus. Dit is de stelling van de Duitse gemeenteopbouw-specialist C.A. Schwarz, de ontwerper van De Gaventest¹ een werkboek met daarin een test om de eigen telijke gaven te ontdekken, te ontwikkelen en in te zetten. Aan de grote belangstelling Ga- ventest ook binnen onze kerken geniet is af te lezen dat Schwarz blijkbaar een snaar heeft geraakt. Alle reden om eens wat grondiger naar dit werkboek te kijken,

Heeft Schwarz gelijk met zijn stelling? Het heeft weinig zin te discussiëren over de juistheid van het door hem genoemde percentage. Zonder meer moet worden toegestemd dat veel aanwezige gaven in de gemeenten maar al te vaak dood kapitaal blijven. Ook zit in de praktijk van het kerkelijk leven lang niet altijd de juiste man/vrouw op de juiste plaats, en soms ook leeft er een verkrampt schuldgevoel, omdat men het eigenlijk als een tekortschieten ervaart, wanneer men op bepaalde terreinen van het gemeentewerk niet actief is. Met De Gaventest geeft Schwarz een sterke impuls om deze problemen onder ogen te zien. Ook de vorm waarin hij dat doet spreekt aan. Een aantrekkelijk uitzienend werkboek waarin veel materiaal te vinden is over de geestelijke gaven in het algemeen en over de verschillende gaven elk apart. Bovendien wordt de lezer telkens gestimuleerd over zijn

eigen gaven na te denken, doordat bij elk onderdeel Schwarz wel weer een vraag of een opdracht aan de lezer geeft en daarbij in het werkboek zelf bladruimte inruimt om de eigen gedachten op te schrijven. Het 'hart' van die zelfwerkzaamheid zit in de 60-minuten-test, waarmee de lezer door het beantwoorden van 180 vragen en het vervolgens toepassen van een puntenstelsel erachter kan komen voor welke gaven hij het hoogste scoort. Al met al dus een prettig lesboek en praktisch werkboek waarmee ieder gemeentelid direct aan de slag kan. Hoewel dit laatste verleidelijk is, gezien de lacune die er binnen onze kerken veelal is als het gaat om het inzetten van geestelijke gaven, wil ik toch enkele kanttekeningen maken bij De Gaventest van Schwarz, met de bedoeling daarmee tot enige behoedzaamheid te manen bij het gebruik ervan. In een tweede artikel wil ik dan ingaan op

G gemeente in opbouw

de vraag hoe de op zich inspirerende gedachte achter De Gaventest kan worden opgepakt binnen onze kerken. Want de drijfveer van Schwarz kan alleen maar onze instemming hebben: er moet meer gavericht gedacht en gewerkt worden in de gemeente dan doorgaans gebeurt. Maar daarover volgende week. Nu kijken we eerst naar De Gaventest zelf.

Ergens goed in zijn

Wat is een geestelijke gave eigenlijk? Is dat hetzelfde als ergens goed in zijn? Voor Schwarz is een geestelijke gave inderdaad een bijzondere bekwaamheid, en daarmee sluit hij aan bij het gangbare spreken over geestelijke gaven. Toch is het goed eens de vinger te leggen bij de opvatting dat een geestelijke gave iets is waar je goed in bent, temeer nu in het zo nadrukkelijk aanwezige werkboek van Schwarz blijkt hoe zo'n 'smalle' kijk op geestelijke gaven dingen kan laten ontspreiden, zoals ik straks hoop te laten zien. Als we in de Bijbel letten op hoe gesproken wordt over de betekenis van mensen in en voor de gemeente, dan valt het op dat het daarbij niet alleen gaat over waar iemand goed in is. Natuurlijk is dat een belangrijk element (bv. Ex. 31,1-6; 1 Kor. 12), maar even goed lezen we over mensen die vanwege hun levenssituatie van bijzondere betekenis konden zijn. Zoals Paulus vanwege zijn ongehuwde staat. In Hand. 4 lezen we hoe het bezit van onroerend goed ten dienste wordt gesteld van het barmhartigheidswerk, en de derde brief van Johannes vertelt over een Gajus, die zijn ruim behuist-zijn wist in te schakelen voor de evangelie-

verkondiging. Ook wordt er een sterke koppeling gelegd tussen iemands functioneren in de gemeente, en de mate van diens geloof. Met zoveel **woorden** vind je dat in Rom. 12,3, maar **ook** bij Timoteus zie je dat Paulus een direct verband legt tussen de **gave** die aan Timoteüs is geschonken **en** zijn geloof en godsvrucht (1 Tim. 4,12; 2 Tim. 1,5). Verder zie je in de Bijbel meermalen dat mensen domweg door de Here worden aangesteld voor **een bepaalde** taak, **zonder** dat de vraag naar **de** bekwaamheid van die persoon van belang lijkt te zijn. **Denk** aan Mozes die bepaald geen sterke prater was (Ex. 4,10-12). Denk ook aan Gideon, nou net niet de krachtpatser die je als generaal zou uitkiezen (Richt. 6,15), en **ook** Paulus zelf die als **persoonlijke** verschijning niet **écht** erg overtuigend overkwam (2 Kor. 10,10). Gelet op **deze kennelijk** veelkleurige kijk op de inzetbaarheid van mensen **voor** het werk van God, is het dan ook niet verwonderlijk dat het Nieuwe Testament het **woord** gave (charisma) ook laat vallen op tal van plaatsen waar de zaak van iemands bekwaamheid niet **eens** aan de orde is. En waar dat woord 'gave' vooraf gegaan wordt door de toevoeging 'geestelijk' heeft dat niet een heel specifieke betekenis, in de zin dat het om **een** speciaal soort gaven gaat, maar is dat steeds in algemene zin een verwijzing naar het werk van de Heilige Geest.² De conclusie moet wel zijn dat de Schrift geen aanleiding geeft om over geestelijke gaven na te denken in de **enge** zin van iemands bekwaamheden, om van **daaruit** diens inzetbaarheid in de gemeente te bepalen. Eerder is het omgekeerd, dat bij het inschakelen van mensen in de gemeente allerlei **factoren een** rol spelen, waarbij de vraag wat iemand goed kan er **één** is, een belangrijke maar niet de enige **en** zeker niet bij voorbaat de **doorslaggevende** factor. Bij Schwarz is dit laatste **wel** het geval, **waardoor** zijn benadering iets geforceerd krijgt.

Geestelijk of natuurlijk?

Dat geforceerde blijkt onder andere in het onderscheid dat Schwarz maakt **tussen** een geestelijke gave en een natuurlijke bekwaamheid. Neem nu die broeder met 'gouden handjes'. Hij **geloof**t echt wel, maar je **moet** hem niet teveel aan het hoofd **zeuren** over een levende band met God, gebedsleven en dat soort zaken. Wel wil hij in zijn vrije tijd best meetimmeren en metselen aan het nieuwe kerkgebouw, en is er **verder** eens ergens een klusje te doen, ze weten hem in de gemeente altijd weer te vinden. En onze **broeder** zegt niet **gauw** 'nee'. De bewondering van zijn handigheid doet hem altijd weer bijzonder goed, en bovendien, hij is liever bezig dan dat hij de hele avond voor de televisie zit. Moeten we over deze dienstbare 'gouden handjes' nu spreken als een geestelijke gave? Iedereen voelt aan dat er iets wringt wanneer we in zo'n geval **ronduit** van een geestelijke **gave zouden** spreken, evenmin als dat we de medewerkers van het plaatselijke **hoveniersbedrijf** een geestelijke gave toedichten als zij de tuin om de kerk aanleggen en onderhouden. Schwarz werkt daarom met het klassieke onderscheid tussen geestelijke gaven en gewone, natuurlijke bekwaamheden. Zo noemt hij gastvrijheid een geestelijke gave, maar het **kunnen** scheppen van een vertrouwelijke sfeer en het contactueel vaardig zijn noemt hij gewone bekwaamheden. Net als het kunnen omgaan met groepen en het goed kunnen luisteren natuurlijke vaardigheden **zijn**, terwijl **leiding** geven en **herderschap** weer onder de categorie geestelijke **gaven** vallen. Het zal duidelijk zijn dat dit onderscheid noodzakelijkerwijs voortvloeit uit de specifieke technische lading die het begrip 'geestelijke gave' bij Schwarz krijgt, **als** een bijzonder **soort** bekwaamheid, nl. **een** bekwaamheid die geestelijk is **van** aard. En die zal in de regel aansluiten bij je natuurlijke capaciteiten, maar **dat** hoeft niet per se.

Heel dit onderscheid vind ik geforceerd, want wie **maakt** overtuigend duidelijk waar de grens ligt tussen geestelijk en natuurlijk kunnen? Bovendien zit hier een dualisme achter, een scheiding tussen dingen van hogere en lagere orde, **wat** in het licht van de Schrift niet houdbaar is.

Verwijzen naar Christus

Bij de broeder met de 'gouden handjes' gaat het er niet om of zijn bekwaamheid een bepaalde geestelijke kwaliteit heeft, **maar** of hij **als** persoon geestelijk functioneert. Verwijst hij **in** zijn motivatie en in de manier waarop hij zich inzet **voor** de **gemeente** naar Christus'? Is de gestalte van de bereidwillige dienstknecht herkenbaar, die zich beschikbaar stelt uit liefde voor God en de naaste? Zit er hartelijk en levend geloof achter de **activiteiten** van iemand? Als iemand zo gedreven wordt door de Geest, dan zal zijn **inzet** de opbouw van de gemeente dienen, en kan er sprake zijn van een geestelijke gave. Het zijn dan ook niet zozeer de mogelijkheden en bekwaamheden zelf die bepalend zijn **voor** het begrip 'geestelijke gave', maar het gebruik dat **God** ervan maakt en de zegen die Hij erop geeft. Het accent ligt niet op de aard **van** wat de Geest geeft, maar op de **functie** ervan in de **gemeente**. En daarom heeft het **m.i.** ook wat geforceerd om over geestelijke gaven te spreken als bijzondere bekwaamheden, los van hoe iemand daadwerkelijk functioneert in de gemeente. Het nadenken over iemands bekwaamheden **moet ingekaderd** zijn in het nadenken over heel zijn of haar functioneren binnen de gemeente. En als gekeken wordt naar hoe en in welke mate de Geest hem of haar **gebruikt** of gebruiken kan, zal de samenhang van alle factoren die daarbij een rol spelen doorslaggevend zijn. Dus niet alleen iemands bekwaamheden, maar ook de rijpheid van iemands geloof(sleven) en de (on)mogelijk-

heden van iemands levenssituatie en of er sprake is van een duidelijk roeping of aanstelling van Godswege. Door zo over de volle breedte van iemands **inzetbaarheid** binnen te komen, **valt** het **kunstmatige** onderscheid **tussen** geestelijke en natuurlijke bekwaamheden als vanzelf **weg** tegen de vraag hoe en in hoeverre iemand in heel zijn functioneren binnen de gemeente naar Christus verwijst.

Bekwaamheid en roeping

Als er **voor een** bepaalde taak geen mensen zijn met de nodige bekwaamheden, moet die **taak** dan maar blijven liggen? Ja, zegt Schwarz heel nadrukkelijk, want God roept je nooit tot **een** taak waarvoor je niet geschikt bent. Het komt mij voor dat hier iemands roeping al te afhankelijk gemaakt wordt **van** iemands capaciteiten. Soms roept God mensen tot een taak waarvoor ze **niet** direct geschikt zijn. Zo is het voor te stellen dat in een kleine gemeente de minst ongeschikte moet worden gezet op een klus die absoluut moet gebeuren. Of kan er een noodsituatie zijn waarin de **vraag** naar **bekwaamheden** gewoon te luxe is. Mijn probleem met Schwarz is dat hij een sfeer schept van 'alles of niets'. Als je ergens geen speciale bekwaamheden voor hebt, houdt alles op. Hierdoor houdt hij er **veel** te weinig rekening mee dat **God** soms mensen kan uittillen boven zichzelf, en, als daar **reden** voor is, ze taken laten verrichten, die ze wat henzelf of hun omgeving betreft voor onmogelijk hadden gehouden. Noties als 'God geeft kracht naar kruis', en 'groeien in het werk' zijn in **Schwarz'** benadering te weinig verdisconteerd. Er zijn nu eenmaal meer redenen waarom je kunt overwegen sen **taak** op je te nemen in de gemeente, dan alleen dat je ergens goed in bent. Als de Here op wat voor wijze **ook** een bepaalde **taak** op je weg brengt die jezelf nu niet direkt had uitgekozen, dan kan het zijn dat je die **taak** **tóch** oppakt

in vertrouwen, niet op je eigen kunnen, maar op **Hem** die je roept. Maar wie het pad volgt dat **Schwarz** in De Gaventest uitstippelt, zal voor **deze** optie niet echt **meer** openstaan, en **mogelijk** voorbijzien **aan** een roeping die van Godswege op hem of haar afkomt. De **programma-achtige** en **testmatige** benadering van Schwarz draagt de misleidende suggestie in zich dat het verband tussen bekwaamheid en roeping **teveel** op zichzelf komt te staan, los van de genade van God. Terwijl leven van genade **pas** echt heel **dichtbij** komt, **wanneer** God je op een weg plaatst, waarbij alles **wat** je zelf in je mars hebt, **van geen** betekenis is. **Nogmaals**, denk aan Mozes, Gideon en Paulus. Dan **kan** God zichzelf **openbaren** als degene die uiteindelijk bepaalt wat iemand betekent voor de opbouw van de gemeente. Dit wil natuurlijk niet zeggen dat het voor iemands roeping er niet toe doet waar zijn of haar bekwaamheden liggen, maar wel dat de **blikrichting** wijder **moet** zijn dan alleen de vraag waar iemand goed in is.

Testvoorwaarden

Wie met behulp van een test ergens achter wil **komen**, moet **zorgen** dat die test *als* test deugdelijk in elkaar zit. Een **meet-instrument** dat niet geijkt is, is **onbruikbaar**. Zonder hier **nu** in detail op in te kunnen gaan, dient vermelding dat de 60-minuten-test in het werkboek van Schwarz op zijn test-technische kwaliteit is onderzocht door een psychologisch adviesbureau, dat daarbij is uitgegaan van de criteria die momenteel als gezaghebbend gelden binnen het vakgebied **van** de psychologische test. De **uitkomst** **daarvan** was dat de test van **Schwarz** een dikke onvoldoende scoort, zelfs als die test niet **meer** pretentie heeft dan een hulpmiddel te zijn om je **bewust** te worden in welke **richting** je mogelijkheden liggen. De vuistregels, zeg maar het ABC van de test-techniek blijken met voeten te zijn **getreden**.³

Er is nog een tweede invalshoek waarbij de test als meet-instrument tekort schiet. Dat is op het punt van de **beeldvorming van een** bepaalde gave. Omdat de vragenlijst in De Gaventest nogal doorzichtig is, zullen **allerlei** stereotiepe beelden die **men** heeft van een **bepaalde gave**, gemakkelijk een rol kunnen **gaan** spelen bij het invullen van de test. Zo kan een zuster die haar hele leven zichzelf heeft weggecijferd voor **anderen**, en ook **niet anders** kon **gezien** het werk van haar **man** en de drukte **van** haar gezin, gemakkelijk de **test** zo invullen dat de **gaven van** dienst en hulp naar voren komen als **haar** gaven. Wie **leiding** associeert met macht en aanzien zal geneigd zijn vragen in die richting zeer terughoudend te beantwoorden, terwijl een bescheiden type het **nogal** aanmatigend zal vinden zichzelf de gave van onderscheiding der geesten **toe** te dichten, of de **gave** van onderricht. Het zijn zo maar een paar **voorbeelden**. Mijn punt is, dat juist als men het ontdekken van gaven via het invullen van een test wil laten lopen, het er **dan** des te meer op aankomt, dat het beeld dat **men** heeft van een **bepaalde gave**, overeenstemt met het beeld **dat de Bijbel** geeft. **Maar** juist op dit punt zorgt Schwarz in zijn **werkboek** voor nogal **wat beeldvervorming**, doordat hij erg slordig **exageriseert**. Een paar voorbeelden stip ik aan.

Beeldvervorming

Omwille van de ruimte zal ik me **beperken** tot slechts het noemen van enkele voorbeelden van hoe Schwarz **een vertekend beeld geeft van een** bepaalde gave, zonder dit hier verder te onderbouwen:

- **leiding geven**: Schwarz zet deze **gave** nadrukkelijk in de sfeer van het natuurlijk gezag, los van het **formele** gezag op grond van iemands aanstelling. Dit is niet de manier waarop de Schrift spreekt over gehoorzaamheid aan de voorgangers. **Een** andere zaak die juist bij het leiding geven als

- essentieel gezien moet worden, is dat deze bekwaamheid bij Schwarz als zelfstandige gave genoteerd staat, zonder dat aangegeven wordt dat leiding geven in de gemeente altijd leiding is met het Woord, en dat daarom dit talent alleen maar functioneren kan in samenhang met de zgn. gaven van het Woord, zoals profetie, kennis, wijsheid, onderricht.
- *leren*: Bij de gave van het leren (onderricht) blijft Schwarz vaag over wát er geleerd moet worden: dingen die voor de gezondheid van de gemeente van belang zijn. In het Nieuwe Testament is echter wezenlijk voor het onderricht, dat het de schriftten zijn die worden ontvouwd, de apostolische leer die wordt uitgelegd, en niets anders. Schwarz laat de gave van het leren opgaan in de didactische kwaliteit van iemand, en daarmee laat hij m.i. een eigentijms begrip van leraarschap domineren over het beeld van de leraar in het Nieuwe Testament.
- *organiseren*: Deze gave ontleent Schwarz aan het woord besturen in 1 Kor. 12,28. Hij noemt daarbij taken die in de leiding-geven-sfeer zitten, maar ook computerwerk, financiën of bibliotheekwerk. Het is echter vanuit de exegetische moeilijk duidelijk te maken wat deze zaken te maken hebben met het besturen in 1 Kor. 12,28.
- *kennis*: De gave van kennis is bij Schwarz de bekwaamheid om informatie en ideeën te ontdekken, verzamelen, analyseren en verwoorden. In de Bijbel is kennis echter steeds kennen van God, zoals Hij zich bekend maakt in de openbaring en ontvouwing van zijn heilsplan. Het is dan ook altijd een kennen met het hart, gericht op Christus als het centrum van alle kennis.
- *vrijwillige armoede*: Op grond van m.n. 1 Kor. 13,3 onderscheidt Schwarz deze gave van die van het geven. Het zit hem bij deze gave blijkbaar vast op de 100% radicaliteit waarmee men zich onthecht van het materiële. Maar in 1 Kor. 13,3 bezigt Paulus een overdrijvende spreekwijze, teneinde de betrekkelijkheid van de geestelijke gaven in verge-

lijking met de liefde te doen uitkomen. Het lijkt me dan niet juist van hieruit tot een aparte gave te concluderen, náást de gave van het geven.

Slechts bij enkele gave-omschrijvingen van Schwarz heb ik even iets aangestipt, om een indruk te geven van hoe Schwarz definities van de verschillende gaven vaak weinig bijbels draagvlak hebben. Maar ook bij vele van de niet genoemde gaven blijkt steeds weer dat Schwarz zeer slordig exegetiseert. Ik ontkom moeilijk aan de indruk dat Schwarz tot zijn definities van de verschillende gaven komt vanuit de – of liever zijn – praktijk, en daar dan vervolgens schriftplaatsen bij zet. Het is dan ook lang niet altijd overtuigend waarom en hoe Schwarz sommige gaven van elkaar onderscheidt.

Slot

Al met al moge duidelijk zijn geworden dat enige behoedzaamheid bij het gebruik van *De Gaventest* geen kwaad kan, wil men op een niet geforceerde en bijbelse manier nadenken over wat de bijdrage kan zijn van individuele gemeenteleden aan het werk in de gemeente. Dat bij het gemeentewerk echter veel meer dan doorgaans het geval is moet worden uitgegaan van en aangesloten bij wat mensen zelf aan mogelijkheden bij zich dragen blijft daarmee nog wel als een paal boven water staan. Teveel kerkleden zijn vaak of zelf te passief of bij anderen te weinig in beeld, terwijl iedereen in de gemeente eigenlijk zou moeten worden ingeschakeld. Het lichaamsgewijs functioneren van de kerk vraagt om zo'n benadering. Hoe dat dan wel zou kunnen, daarover de volgende keer.

¹ Christian Schwarz, *De Gaventest*, 1993, Hoornaar (oorspr. *Der Gabentest*, 1988 Mainz-Kastel).

² Een en ander heb ik nader aangetoond in mijn doctoraalscriptie *Gaven in de gemeente. Een analyse en beoordeling van De Gaventest van C.A. Schwarz*, 1993, Broedersweg 15, Kampen.

³ Zie voor het volledige rapport de *Bijlage* in mijn scriptie.

M meegelezen

Leven en overvloed

In het *Centraal Weekblad* van 4 augustus schreef ds. Pieter Boomsma over het christelijk leven. Getto en somberheid? Of leven en overvloed?

Je mag niks, als je christen bent. Als je gelooft, kun je alle leuke dingen vergeten. Mensen die geloven sluiten zich af voor de echte wereld. Je kunt ze direct herkennen, die gelovigen, want ze kijken somber, kleden zich dat het er niet uit ziet en doen nergens aan mee.

Zo zou je er nog wel een paar kunnen bedenken waarschijnlijk. Woorden van mensen die het idee hebben dat christenen zichzelf opsluiten in een getto. Al is het dan een getto zonder prikkeldraad en zonder bewaking. Dat prikkeldraad kun je weliswaar niet zien, maar het is er eigenlijk wel. Hun kerk zegt immers hoever ze kunnen gaan en houdt hen ook nog in de gaten. En anders doet hun God dat wel.

Het is niet verbazend, dat mensen van buitenaf zo tegen christenen aankijken. We hebben een lange geschiedenis van regels en van onverdraagzaamheid. Binnen de kerken zijn er ook heel wat mensen die zo naar hun jeugd kijken. De tijd waarin je vervelende dingen moest en leuke dingen niet mocht. Zeker niet op zondag. En hoeveel jongeren hebben niet, hoeveel ze nu ook wèl mogen, toch nog dat gevoel bij het geloof van hun ouders en van hun kerk. Wat is er misgegaan in de kerk die leeft van het geloof dat 'Christus werkelijk vrijmaakt'?

Naar mijn idee heeft het te maken

met de spanning die er vaak bestaat tussen wat God wil en wat ikzelf wil. Anders gezegd: met discipelschap. Wil ik leerling van Jezus zijn of niet? En als ik dat wil zijn, wat mag het dan kosten?

Met 'kosten' bedoel ik niet hoe duur het mag zijn. Uiteindelijk is het onbetaalbaar om een kind van God te zijn. Het is al betaald; Jezus gaf er zijn leven voor om ons dat mogelijk te maken. 'Kosten', dat wil zeggen: hoeveel wil ik inleveren. Hoeveel ruimte krijgt de Here God bij mij? Durf ik het aan om me aan Hem toe te vertrouwen? Leerling zijn van Jezus. Je zou ook kunnen zeggen: gehoor geven aan God. Luisteren naar wat Hij te zeggen heeft, om wat Hij zegt dan ook

te doen. Gehoorzamen.

Maar met dat woord zitten we dan weer in de sfeer van het getto, van niks mogen. Of niet? Kan het ook anders uitpakken? Gehoor geven, iemand gehoorzaam zijn, hoeft niet te betekenen dat ik belemmerd wordt in mijn mogelijkheden. Het kan juist ook betekenen dat ik alle kans krijg om helemaal uit de verf te komen. Ik schrijf bijvoorbeeld op een pc (personal computer). Zo'n apparaat heeft verschrikkelijk veel mogelijkheden. Ik gebruik het met veel plezier. Ik weet ook, dat ik misschien nog geen tien procent van de mogelijkheden van de verschillende programma's ken en gebruik. Voor mij is dit voorlopig genoeg. Wat ik wil, kan ik doen. Als

ik meer wil, moet ik opnieuw 'leerling worden'.

Maar zelfs met dat kleine beetje dat ik van dit apparaat afweet is het al duidelijk dat ik me aan bepaalde regels moet houden. Dat ik moet luisteren naar wat de maker te zeggen heeft over het gebruik. Doe ik dat niet, dan loop ik bijvoorbeeld het risico om zomaar alles wat ik getypt heb weer kwijt te raken. Dan kan ik opnieuw beginnen. Zo simpel is dat. Of ik ben 'gehoorzaam', of ik loop het risico dat de dingen voortdurend misgaan en dat ik maar steeds mijn doel niet bereik. Als dat met de maker van een instrument al zo is, zou het dan met de Maker van het leven anders zijn? Gehoorzamen is dus niet een kwestie van beknot worden, maar van je mogelijkheden kunnen ontdekken en gebruiken. Als je dat weet, gehoorzaam je graag, toch? Dat is discipelschap: omdat je vertrouwt dat God er op uit is jouw mogelijkheden er uit te laten komen, luister je graag naar Hem. En dan ontdek je welke geweldige mogelijkheden je van Hem hebt gekregen. Niks getto, niks somberheid. Leven en overvloed!

Uw kerkgebouw is toch wel bij Donatus verzekerd?

100% zekerheid

Als brand-, storm- of andere

schade dreigt, is het maar het beste als uw kerkelijke eigendommen bij

Donatus zijn verzekerd. Gewoon,

Donatus in de praktijk bewijst

er te zijn wanneer Donatus het meeste

nodig is! Bij calamiteiten van welke

omvang en aard dan ook. Op basis van

op maat gesneden voorwaarden.

50% premierestitutie

Bovendien is kiezen voor Donatus

kieszen voor verantwoorde bestedingen.

Jaarlijks wordt de winst van Donatus

in de vorm van premierestitutie terug

betaald. In de afgelopen 10 jaar

bedroeg deze premierestitutie gemid-

deld maar liefst 50%!

Samen sterk.

Donatus is een onderlinge

verzekeringmaatschappij. En dat

betekent dat de leden samen de kracht

van Donatus bepalen. Een gemeen-

schapsgedachte die er inmiddels toe

heeft geleid, dat er ruim 75% van alle

kerkgebouwen in Nederland bij

Donatus is verzekerd.

Wilt u meer weten?

Vraag dan om een persoonlijk

gesprek met één van onze adviseurs.

Ook als u nu nog elders bent verzekerd.

donatus

Vertrouwd verzekerd.

O.V.M. Donatus u.a., Postbus 5055, 5201 GB 's Hertogenbosch, tel: 073-122166

Bidden met de Psalmen

Rondom het Woord, kwartaaltijdschrift van de theologische radioleergang van de NCRV, was in juni gewijd aan het thema biddend leven. Dr. H.D. van Hoogstraten schreef daarin over bidden met de Psalmen:

De psalmen vormen voor mij de manier om het gebed te blijven praktiseren. En dan gaat het me niet zozeer om het zingen van de psalmen, maar meer om het lezen, het gemeenschappelijk reciteren, het je inleven, het je vereenzelvigen met degene die bidt. De psalmen hebben dan een therapeutische en inspirerende functie. Op die manier merk je wat het gebed kan zijn: een heel persoonlijke beleving, een gesprek met de Allerhoogste. Je existentie wordt op een an-

der niveau getild en daar kun je dan ontzettend veel kwijt. Voor mij zijn die psalmen de manier om te reageren op het woord dat God tot mij spreekt. Het is een heen-en-weer van God en mens.

de geborgen weten

Veel mensen zitten met vragen rond het gebed: hoe moet je bidden? helpt bidden? op welke momenten moet je bidden? Wat kun een kennismaking met de psalmen mensen die met deze vragen zitten, aanreiken?

Ik heb daar geen richtlijnen voor, maar ik denk dat het te maken heeft met een werkelijk tot de kern van je bestaan willen doordringen. Ik kan die mensen aanraden om inderdaad met de psalmen te bidden, ze gewoon te lezen, waardoor je geestelijke voeding krijgt. En dat bedoel ik helemaal niet zwevend, maar we moeten, om met de psalmist te spreken, ergens ons regenbuitje vandaan halen, zodat we weer verder kunnen groeien.

De psalmen geven mij ook troost. Ze geven een belangrijk zicht op leven en dood. Ze helpen een beetje als je in doodsangst bent. Neem bijvoorbeeld de eerste verzen van Psalm 28, waarin je ziet hoe generaties lang tot God geroepen is door stervelingen die geconfronteerd werden met het feit dat ze toch dood zouden gaan. En dat is voor ieder een heel persoonlijke strijd. Het zit in het leven en aan het eind van het leven wordt dat natuurlijk erger. Je kunt daar angstig om zijn, maar als je het in een perspectief plaatst als dit, denk ik dat je toch geholpen wordt. De verhooring van het gebed zit al in de manier waarop je het verwoordt.

In gesprek met niet-gelovigen

Het Gereformeerd Weekblad van 25 augustus gaf een ander door van wat drs. Benno van den Toren eerder schreef in het blad *Windstroken*. Hoe kunnen christenen verantwoording af-

leggen van hun geloof? Daarover spreekt Petrus in zijn eerste brief (3 : 15).

In de eerste plaats zegt Petrus ons verantwoording te geven aan ieder die ons rekenschap vraagt. Petrus gaat er dus vanuit dat het leven van gelovigen vragen oproept. Dat is een belangrijk uitgangspunt voor gesprek. Hoe goed we ons geloof ook kunnen verantwoorden, wanneer daar niets van in ons leven zichtbaar wordt, zal heel ons betoog leeg en krachteloos zijn. Wanneer het leven van de gemeente en van gemeentelieden de moeite waard is, roept dat vragen op. Ik denk niet dat we altijd moeten wachten tot er vragen komen. Ook wij mogen vragen aan anderen stellen over de manier waarop zij leven en vandaaruit vertellen over wat ons hoop geeft. Het gaat overigens inderdaad ook om dat laatste, om wat ons hoop geeft. Wat vragen oproept is niet alleen een netjes leven naar de geboden van God, maar vooral ook een leven waaruit spreekt dat je hoop hebt, dat je houvast, rust en een doel in je leven gevonden hebt.

Niet afstandelijk

In de tweede plaats valt het op dat Petrus spreekt over 'de hoop, die in u is'. Het gaat om een boodschap die je je eigen gemaakt hebt. Je kunt het geloof niet doorgeven aan anderen als het niet eerst iets van jezelf geworden is. Je zult ook minstens een aantal van de vragen die het geloof oproept zelf moeten doordenken en doorleven, om het geloof aan anderen te kunnen verantwoorden. Juist daarom is de verantwoording van je geloof ook niet iets op afstand en niet iets van het hoofd alleen. Wanneer bijvoorbeeld de moeilijke vragen rond het lijden of rond de verschillende godsdiensten opkomen, komt direct de vraag op ons zelf af: wat voor plaats heeft het verdriet gekregen dat ikzelf gezien of meegeemaakt heb? Wat doe ik met de wetenschap dat er zoveel zijn die heel godsdienstig zijn, maar een hele andere God dienen?

Ten derde gaat het Petrus weliswaar om iets persoonlijks. Maar beslist niet om wat alleen maar een individueel gevoel of een subjectief idee is. Wanneer Petrus spreekt over hoop, dan gaat het niet over mensen die van zichzelf een optimistisch karakter hebben, of die op een gegeven moment besloten hebben het leven vooral van de zonnige kant te bekijken. Voor Petrus is hoop altijd verbonden met de opstanding van Jezus Christus (1 Petr. 1 : 3, 21). Ook het persoonlijk geloof is gegrond in & harde feiten, in de vaste werkelijkheid van Gods handelen in de geschiedenis (1 Kor. 15 : 1-8). Juist daarom willen en kunnen we aan anderen ook verantwoording afleggen van de hoop, omdat het gaat om de werkelijkheid en omdat die werkelijkheid iedereen aangaat.

